

SANTA BÀRBARA DE PRUNERES I LA SEVA COL·LECTORIA D'ALMOINES

JAUME RIERA I SANS

Resum

Es descriu el funcionament de la col·lectoria d'almoines en favor d'un santuari concret del bisbat de Girona, i la casuística de la venda d'indulgències, en termes de rendiment econòmic. Alhora s'exposen els mètodes emprats per al foment de la devoció, sense escrúpols per falsificar privilegis reials i relíquies.

Paraules clau

Santa Bàrbara. Privilegis reials. Relíquies. Indulgències.

Abstract

Describes the complexity of the collectorship of alms in favour of a specific sanctuary of the bishopric of Girona, and the system for the sale of indulgences in terms of economic efficiency. At the same time, exposes the methods employed for the promotion of the devotion, without scruples to fake royal privileges and relics.

Keywords

Holy Barbara. Royal privileges. Relics. Indulgences.

Santa Bàrbara de Pruneres és una església solitària edificada dins el terme municipal d'Oix, a l'Alta Garrotxa, bisbat de Girona i antiga vegueria de Besalú. Pel nord, el terme limita amb el Vallespir, a l'altra vessant del Pirineu, com els seus dos veïns laterals, els de Beget i Bassegoda. La *Geografia general de Catalunya* el descriu feréstec: “*Lo terme d'Oix està format per estretes valls y per altes y esquerpes serralades, ab trencats cayents que formen clots pregons y verticals y esgraonades cingleres*”.

Antigament, les parròquies de Sant Llorenç d'Oix i de Santa Maria d'Escales, a la qual pertanyia l'església de Santa Bàrbara, estaven incloses dins el terme del castell de Bestracà, que en època moderna adquirí la

categoria de baronia, dita d'Oix i Bestracà. El nucli d'Oix i l'església solitària disten quatre quilòmetres entre ells, i tots dos, conjuntament, disten 57 km de Girona, 39 de Banyoles, 25 de Besalú i 11 de Castellfollit de la Roca. Fins a principi del segle xx, el darrer tram es feia per un camí de ferradura. Encara avui, els 4 km darrers, des de la carretera que va a Oix fins a l'església, s'han de fer per una pista forestal plena de clots.

L'església està situada en una carena, a 719 m sobre el nivell del mar. És de construcció romànica. Té l'eix encarat a sol ixent, i el portal d'entrada per la part de migjorn. En un moment no precisat, fou dotada d'un ample porxo de cinc arcades, tot al llarg del flanc sud, a guisa d'atri cobert, amb dos pisos al damunt. Desfeta i abandonada en la guerra de 1936-1939, ha estat restaurada segons el gust actual pel romànic. A tocar hi ha les ruïnes d'uns edificis. Els més pròxims potser servien de residència al custodi de la capella. Els altres estaven destinats antigament a albergueria. La teulada d'un d'ells ha estat refeta i consolidada.

L'any 1979, amb motiu de la restauració de l'església, se'n publicà una breu monografia, molt escassa de dades històriques.¹ L'obra col·lectiva *Catalunya romànica* intentà ampliar-les, sumant-hi errors.² Més ençà, J.M. Marquès indicà una dotzena de documents, conservats a l'Arxiu Diocesà de Girona, que expliquen alguns incidents, entre els segles xiv i xviii.³ Res no permetia imaginar que la capella hagués tingut un ressò històric tan intens i ampli com exposarem a continuació.

UN SANTUARI

Des de les primeres notícies documentals, l'església apareix sota la responsabilitat d'un clergue, denominat, indiferentment, rector i prior. La capellania fou dotada pels senyors del castell de Bestracà, que hi exercien el dret de presentació. La seva renda no fou mai gaire grassa. Bartomeu Sapera, que l'obtenia l'any 1338, hi renuncià voluntàriament. La prengué Arnau de

¹ Ramon SALA I CANADELL, *Santa Bàrbara de Pruneres*. Amb la col·laboració de Narcís Puigdevall, Olot 1979 (extret dels "Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. 1978"). N'hi ha una reestampació de l'any 2010, amb addicions d'actualitat.

² *Catalunya romànica*, vol. iv: *La Garrotxa*, Barcelona, Enciclopèdia catalana, 1990, pàg. 283-285.

³ Josep M. MARQUÈS, *Ermites i santuaris de la diòcesi de Girona*, Girona, Diputació de Girona, 2000, pàg. 104.

Tresesgleia, que no era prevere, i sollicità dos anys d'absència per poder estudiar.⁴ Li foren concedits, entre altres possibles raons, perquè el priorat no comportava cura d'ànimes.

De l'any 1377 consta que tant la parròquia d'Oix com la capella de Santa Bàrbara tenien adscrit un prevere que hi residia.⁵ Des de mitjan segle XV, però, si no abans, els priors acumularen la seva capellania a oficis i beneficis més lucratius, percebuts lluny, i deixaren de residir a Pruneres. Suposem que devien assegurar-hi el culte ordinari per mitjà d'un substitut, però no en tenim proves positives. Entrat el segle XVIII, la renda pròpia es devia veure tan magra i devaluada que li fou acumulat un benefici de l'altar dels sants Joans, de la parròquia d'Oix, i un benefici de l'altar de santa Caterina, de la mateixa església de Pruneres, sense aconseguir que els priors hi residissin ni hi possessin un substitut. Les visites pastorals de 1730 i 1747 revelen que no hi residia cap prevere.⁶ El rector de Sant Llorenç d'Oix s'encarregava del culte en les solemnitats que s'hi requeria.

L'església aviat tingué la consideració de santuari, però no tenim dades segures sobre l'afluència de visitants. Abans de 1381, en un fals transsepte, s'habilitaren dos petits altars laterals, encarats a banda i banda, l'un dedicat a santa Caterina i l'altre a sant Bartomeu. Precisament, amb aquest motiu, el bisbe de Girona expedí una circular invitant els clergues de la diòcesi a destinar almoines per dotar els altars amb el mobiliari litúrgic convenient, i també per subvenir l'hospital annex. Segons expressava el bisbe, Déu nostre senyor obrava sovint miracles en aquest lloc.⁷

Els títols de prior i rector amb què era designat el responsable de l'església de Pruneres han despistat alguns investigadors. Han suposat que l'església fou priorat monàstic i parròquia. No consta pas. Al segle XIV, santa Bàrbara no era titular de cap parròquia ni església amb cura d'ànimes del

⁴ Arxiu diocesà de Girona, G-13, F 95v-96r, en data Girona, 29.09.1338 (mal datat, pel notari de la cúria, el 10.06.1338).

⁵ El bisbe de Girona autoritzà que, els diumenges i festes de primera classe, tots dos preveres poguessin celebrar dues misses, una a cada església, i també en cas d'absència d'un d'ells: Arxiu diocesà de Girona, U-69, F 17r, en data Girona, 04.02.1377. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

⁶ Arxiu diocesà de Girona, P-117, F 349r-v; P-128, F 265v.

⁷ Arxiu diocesà de Girona, Q-1, F 99r-100r, en data Girona, 25.05.1381. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104. Publicat a l'Apèndix documental, núm. 4.

bisbat de Girona.⁸ Tant els documents medievals com els moderns manifesten constantment que la capella depenia de la parròquia de Santa Maria d'Escales, fins que aquesta fou rebaixada, ja al segle XVIII, a la condició de sufragània de Sant Llorenç d'Oix.⁹ Cal remarcar, doncs, que l'església de Santa Bàrbara no disposava de fonts baptismals ni de cementiri, i el seu prior o rector –repetim-ho–, no tenia cura d'ànimes. Les inscripcions funeràries que s'hi han recuperat pertanyen a sepultures de devots que sol·licitaren ser-hi enterrats.

La suposició d'haver estat priorat monàstic i tenir demarcació parroquial ha impedit entendre la funció social que els responsables imprimiren a la capella. La seva trajectòria no es pot assimilar gens a la de tantes parròquies rurals abandonades per la despoblació de l'entorn. El santuari conegué períodes d'una relativa esplendor, especialment entre 1360 i 1580, amb alts i baixos segons l'esmerç que hi posaven els rectors. La Contrareforma, prohibint la venda d'indulgències, li provocà un greu contratemps. Les almoines purament devocionals només donaven per fer bullir l'olla del prior, que ni tan sols residia a Pruneres. Un intent de redreç, a mitjan segle XVIII, no aconseguí posar remei a la situació.

Isolada, situada dalt d'una carena, l'església no fou construïda per necessitats pastorals, sinó per devoció particular a la santa verge i màrtir, invocada contra llamps, tempestes i mort sobtada. A Catalunya hi ha almenys dues capelles més, dedicades a santa Bàrbara, que es troben al cim de muntanyes. L'una és al poble de Sant Amanç, parròquia de Sant Martí Sapresa, diòcesi de Girona;¹⁰ l'altra és al municipi de Senterada, diòcesi d'Urgell. El fet potser vol reproduir un passatge de la seva vida, reportat pel *Flors Sanctorum* català, quan explica que, amenaçada de mort pel seu pare, la santa “*fugí per lo boscatge e anà's amagar en la altesa de una muntanya*”.¹¹

⁸ J.M. PONS GURI, *Nomenclátories de la diòcesis gerundense en el siglo XIV*, “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 17, Girona 1964-1965, pàg. 5-77.

⁹ L'any 1341, el rector de la parròquia de Santa Maria d'Escales i el rector de la capella de Santa Bàrbara, que era Arnau de Tresesgleia, establiren una concòrdia sobre els drets eclesíastics que discutien: Arxiu Diocesà de Girona, G-16, F 17r-v, en data 03.12.1341. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

¹⁰ Li ha estat dedicat un llibre insubstancial: *Santa Bàrbara. Amics de Santa Bàrbara*, [Anglès, 2006].

¹¹ Jaume de VORÀGINE, *Llegenda àuria*, a cura de Nolasc Rebull, Olot 1976, pàg. 804-806. Sembla que es tracta d'una mala traducció. La *passio* que reporta l'*Speculum historiale*, de Vincent de Beauvais, diu que *fugiens, abscondit se in montis latere*, “fugint, s'amagà al costat d'una muntanya” (Llibre 12, capítol 67). La generalitat de les vides de la santa interpreten que es refugià en una cova.

Si atenem l'estructura medieval de la propietat, la iniciativa de la construcció de l'església de Pruneres s'ha d'atribuir al senyor o senyora del castell de Bestracà. Encara amb més raó, si seguim la seva història. Els senyors de Bestracà s'implicaren en la prosperitat del santuari i tothora vindicaren el patronat de la capellania que hi estava instituïda.

No hi ha indicis que la introducció de la devoció a santa Bàrbara, al nostre país, vingui de molt antic. L'expansió documentada es correspon amb la divulgació del *Flors Sanctorum*, que inclou la seva llegenda. És forçós datar la construcció de l'església de Pruneres bastant avançat el segle XIII; pròpiament, quan ja declinava el segle.

Dades documentals disperses ho corroboren. A final del segle XIII, per exemple, santa Bàrbara no era titular de cap església del bisbat d'Urgell.¹² Una de les primeres capelles que li foren dedicades es troba dins l'església de Sant Joan de l'Hospital, de València. Fou construïda per disposició testamentària de Constança de Sicília, emperadriu de Nicea, arribada a Catalunya l'any 1274 i morta l'any 1307. Volia ser-hi enterrada. Hi llegà un fragment de la columna d'on rajà miraculosament l'aigua amb què la santa fou batejada.¹³ A la catedral de Barcelona, el primer altar i benefici en honor seu es fundaren l'any 1340.¹⁴ A l'església de Santa Maria del Mar, de Barcelona, l'any 1350.¹⁵ Els catàlegs de pintura gòtica fan palès que la iconografia de la santa no és anterior al segle XIV.¹⁶ A Mallorca, la representació més antiga és de l'any 1377, i els beneficis i capelles fundats en honor seu, dins les esglésies i convents insulars, no remunten a la primera meitat del segle XIV.¹⁷ En aquell conegut recull de confraries medievals d'oficis, amb ordinations aprovades

¹² Benigno MARQUÉS SALA, *Los santos titulares de las iglesias de Urgell durante los siglos IX-XIII*, "Memoria Ecclesiae" 31, 2008, pàg. 811-831. No en documenta cap dedicada a santa Bàrbara.

¹³ Josef TEIXIDOR, *Antigüedades de Valencia* (...), tom I, València 1895, pàg. 300-302.

¹⁴ Josep MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, vol. I: *Taula dels altars i capelles de la Seu de Barcelona*, Barcelona 1906, pàg. 25 i 41.

¹⁵ N'informa una nota posada als *Goigs de santa Bàrbara, verge y mártir, pera cantarse en la iglesia de Santa Maria del Mar*, Tipografia catòlica, Barcelona. Novembre de 1896 (exemplar de la Biblioteca Nacional de Catalunya, Goigs 20/89).

¹⁶ Josefina PLANAS BADENAS, *El retablo de Puerto Mingalvo, de Gonçal Peris, y la iconografía de Santa Bàrbara en la Corona de Aragón*; dins *Estudios de iconografía medieval española*. Edición a cargo de Joaquín Yarza Luaces, Bellaterra, Universidad Autónoma de Barcelona, 1984, pàg. 379-428.

¹⁷ Gabriel LLOMPART, *La pintura medieval mallorquina. Su entorno cultural y su iconografía*, tom II, Palma 1977, pàg. 162.

per la monarquia, no n'hi ha cap que tingui per patrona santa Bàrbara.¹⁸

El fundador de l'església de Pruneres té nom conegut. L'any 1338, en ocasió de presentar un clergue per a la collació del benefici que hi estava instituint, el noble Gilabert de Cruilles i la seva muller Graïda, senyors del castell de Bestracà, afirmaven estar en possessió del patronat de la capellania com a successors del noble Bernat Vidal, predecessor seu, que l'havia fundat i dotat.¹⁹

Bernat Vidal està documentat com a senyor del castell de Bestracà entre els anys 1248 i 1284,²⁰ i apareix igualment en un privilegi de Jaume I confirmat per l'emperador Carles. El privilegi manifesta que, en agraïment per serveis prestats, el monarca concedeix a Bernat Vidal la plena jurisdicció criminal sobre les parròquies d'Oix, Beget, la Pera, Montagut, Escales, i d'altres d'aquells encontorns, a més de la llicència per celebrar mercat setmanal. El generós privilegi del rei Conqueridor està datat a Calatayud el 12 de les calendes d'abril de 1255, que correspon al 21 de març de 1256.²¹

Malauradament, la primera notícia documental, directa i coetània, de l'existència de la capella, és de l'any 1328, quan els vicaris episcopals de Girona encomanaren al prevere Pere d'Escales, obtentor de la capellania, que prengué la cura d'ànimes de l'església de Beget en absència del titular.²² Per part del bisbe de Girona, la primera concessió d'indulgències als qui la visitessin o hi destinessin almoines és de 1331.²³ La primera confraria general que s'hi fundà sembla que fou autoritzada l'any 1370.²⁴

¹⁸ Manuel de BOFARULL Y DE SARTORIO, *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón*, Barcelona 1876; Francisco de BOFARULL Y SANS, *Gremios y cofradías de la antigua Corona de Aragón*, vol. II, Barcelona 1910 ("Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón", 40 i 41).

¹⁹ Arxiu diocesà de Girona, G-13, F 95v-96r, en data 29.09.1338. Ja ha estat citat a la nota 4.

²⁰ *Els castells catalans*, vol. III, Rafael Dalmau editor, Barcelona 1971, pàg. 14. Les dades procedeixen de Francesc MONSALVATJE Y FOSSAS, *Los castillos del condado de Besalú*, Olot 1919, pàg. 9-19.

²¹ ACA, Canc, reg. 3914, F 163r-165r, en data Montsó, 18.07.1528; reg. 3889, F 100v-102v, en data Barcelona, 14.07.1529. L'any següent, el lloctinent reial a Catalunya concedia executòria a les dues confirmacions de l'emperador: reg. 4189, F 174r-177r, en data Barcelona, 26.01.1530. Amb aquest són tres els registres de l'Arxiu reial on es troba copiat el privilegi jurisdiccional de Jaume I.

²² Arxiu diocesà de Girona, U-3, F 143r, en data Girona, 14.06.1328. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

²³ Arxiu diocesà de Girona, U-4, F 151r, en data 22.01.1331 (Enc. 1330). Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

²⁴ Josep M. MARQUÈS PLANAGUMÀ, *Confraries medievals del bisbat de Girona*, "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins" 34, Girona 1994, pàg. 335-375 (pàg. 350).

No hi ha inconvenient per atribuir a l'església de Pruneres el primat entre les dedicades a santa Bàrbara, dins el bisbat de Girona. Tampoc no n'hi ha per suposar que incloïa el disegni d'erigir-la en santuari, centralitzant-hi la nova devoció que començava a expandir-se. Anys més tard, al segle xv, quan la competència de les altres capelles dedicades a la santa amenaçava eclipsar-li el primat, els patrons i els rectors maldaren per sobreposar-lo i aconseguir l'exclusiva d'almoines destinades al seu culte, tant al bisbat de Girona com a la resta de dominis del rei d'Aragó i comte de Barcelona. Sembla que no ho haurien pretès si no disposaven d'un títol clar de major antiguitat. D'altra banda, el porxo i l'alberg annex manifesten que el santuari era prou freqüentat. Com tindrem ocasió de comprovar, un alberg, designat com a hospital per acollir-hi els visitants, ja és mencionat els anys 1362 i 1381.

LES ALMOINES, FRUIT I ALIMENT DE LA DEVOCIÓ

La devoció a un sant, antic o modern, rarament neix i s'expandeix de manera espontània. Solen emprar-s'hi mitjans humans. Una devoció no s'escampa sense persones dedicades a inculcar que el sant o la santa són proclius a obrar els favors que els devots solliciten. Normalment, qui es consagra a propagar els avantatges d'una devoció, en viu. En definitiva, per un cantó o per un altre, una devoció no pot mantenir-se sense diners.

En el cas de Pruneres, la devoció a santa Bàrbara partia pràcticament de zero. Si es pretenia que l'església la desvetllés, la fomentés i la centralitzés, calien predicadors que recorreguessin els pobles anunciant els miracles que la santa hi impartia. Si havia d'esdevenir santuari i acollir aplecs de visitants, calia dotar-la de mobiliari, bastir un alberg que oferís acolliment i construir cisternes. Recordem que es troba situada en una carena escarpada, en un lloc apartat, i la festivitat de la santa s'escau en temps fred i plujós, el 4 de desembre.

L'autoritat eclesiàstica vetllava perquè els mitjans emprats per al foment de les devocions fossin correctes. De bon grat, però amb parsimònia, els bisbes concedien trenta o quaranta dies d'indulgència als qui, amb el cor net, visitessin les capelles devocionals, hi destinessin una almoina o s'inscrivessin a la confraria que en depenia. La primera concessió d'indulgències en favor de Pruneres que coneixem, la de 1331, es concedí només per a un trienni. La

carta a la cúria episcopal de Girona no s'obtingué de franc; costà 35 sous.²⁵ La llicència per postular almoines, de 1381, també del bisbe de Girona, concedia 40 dies d'indulgència, però limitava la concessió a solament un any.²⁶

La predicació de les indulgències i dels miracles atribuïts als sants no era una activitat lliure. Estava regulada i controlada per l'autoritat. S'hi dedicaven els questors, que solien ser clergues no ordenats, designats amb el nom popular de *quistors*. Només els questors dels grans santuaris estaven autoritzats per portar insígnies. L'any 1338, els de Pruneres no havien assolit aquesta categoria. Abans de passar a exercir l'ofici de questor de Santa Bàrbara, Pere Valença de Tarasac, de la diòcesi d'Elna, fou obligat pel bisbe de Girona a prometre que, penjada al coll, no portaria una creu, una capelleta, o una representació de la santa, ni mostraria cartes falses que estimulessin la generositat dels fidels (*nec instrumenta seu cartas falsas*).²⁷

L'interès pastoral del bisbe de Girona estava contraposat a l'interès econòmic del rector de Pruneres. La devoció a santa Bàrbara era una font de diners que convenia fer rendir al màxim, en bé propi i de la capella. El producte dels acaptes no revertia íntegrament a les mans dels custodis dels santuaris. Les col·lectories d'almoines, tal com estaven aleshores plantejades, no rendien gaire als titulars. Seguint el costum general d'aquell temps, els acaptes s'arrendaven. El titular solament en percebia la quantitat fixa anual estipulada amb l'arrendatari mitjançant un contracte notarial. L'arrendatari, pel seu cantó, tampoc no podia ensacar net el producte. Havia de mantenir els questors de districte, que, sota la seva direcció, recorrien els masos i els pobles anunciant els miracles i les indulgències, i recollint les presentalles, les quotes dels que s'inscrivien a la confraria i les almoines eventuais.

El prior de Santa Bàrbara i els arrendataris aviat s'adonaren que, mentre la col·lectoria estigués sotmesa a l'autoritat episcopal, les expectatives d'un negoci pròsper estaven bloquejades. Embacinar el públic amb miracles fingits era massa exposat. La predicació de més indulgències que les controlades per la cúria del bisbat no era tolerada o, més ben dit, estava expressament interdicada. Sense un valedor ben situat, el santuari estava condemnat a

²⁵ Arxiu diocesà de Girona, U-4, F 151r, en data 21.01.1331 (Enc. 1330). Ja ha estat citat a la nota 23.

²⁶ Arxiu diocesà de Girona, Q-1, F 99r-100r, en data Girona, 25.05.1381. Citat a la nota 6, publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 4.

²⁷ Arxiu Diocesà de Girona, G-13, F 66v-67r, en data [11.08.1338]. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

l'estancament. Calia acollir-se a una autoritat superior al bisbe. Podia ser el Papa, però residia massa lluny. La més accessible era el rei.

L'APARICIÓ D'UN ANTIC PRIVILEGI

El novembre de 1361, un personatge innominat presentà a la cancelleria del rei Pere Terç un privilegi expedit per Jaume I el 19 de març de 1270, i sol·licità que fos confirmat. El canceller reial el va donar per bo, estampant-hi la seva rúbrica, i el mateix rei Pere no va tenir inconvenient per confirmar-lo i actualitzar-ne la vigència.²⁸

No podem assenyalar amb seguretat qui presentà l'antic privilegi. Sembla que havia de ser el prior de la capella, de nom no conegut, donat que la confirmació restà al seu arxiu. Si el senyor del castell de Bestracà, patró del santuari, li va fer costat, devia ser el noble Bernat de Cruïlles, que figura amb aquella condició a les corts de 1363.²⁹

El privilegi del rei Conqueridor és únic en la seva espècie. Parlant en primera persona, Jaume I diu que ha fet visurar quaranta-sis lletres d'indulgències concedides als qui destinessin almoines a l'església de Pruneres o la visitessin. No es coneix cap més privilegi atorgat per Jaume I, ni per cap monarca medieval, que enumeri i avaluï indulgències papals i episcopals.

El rei Jaume no diu qui havia impetrat –i pagat– aquell munt de lletres d'indulgència; no expressa en poder de qui es troben, ni qui les hi ha presentat. Tampoc no menciona la data en què foren concedides. L'una és atribuïda al papa Alexandre IV (1254-1261) i les quaranta-cinc restants, a patriarques, arquebisbes i bisbes que trobem documentats a les dècades centrals del segle XIII.

Les seus dels prelats que haurien concedit aquelles indulgències en favor de l'església de Pruneres conformen un mapa peculiar. Hi ha dos patriarques: de Grado (a Itàlia), i de Jerusalem; sis arquebisbes: de Toledo, Compostel·la, Sevilla, Tarragona i dos de Narbona; i trenta-set bisbes: de Marroc, Ceuta, Cadis, Silves (a Portugal), Badajoz, Plasència, Còrdova, Jaén,

²⁸ ACA, Canc, reg. 906, F 78r-79v, en data Barcelona, 04.11.1361. Publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 1.

²⁹ El març de 1363, un procurador seu firmava les constitucions aprovades a les corts de Montsó: José M^o PONS GURI, *Actas de las Cortes Generales de la Corona de Aragón, de 1362-1363*, Barcelona 1982, pàg. 167 i 193.

Samora, dos de Coria, Ciudad Rodrigo, Tuy, Mondoñedo, Àvila, Palència, dos de Segòvia, dos d'Osma i Sòria, Pamplona, Tarassona, Saragossa, Osca, Sogorb, València, Cartagena, Tortosa, Lleida, la Seu d'Urgell, Barcelona, Vic, dos d'Elna, Magalona, Comenge i Wierland (als confins d'Estònia i Livònia).³⁰ El Papa hauria concedit cent dies d'indulgència (només als qui visitessin l'església en la festivitat de la santa i la seva capvuitada); el patriarca de Grado, vuitanta dies, i tots els altres prelats, quaranta dies, llevat d'un bisbe d'Elna que n'hauria concedit només trenta. En total, doncs, les indulgències sumen 1.930 dies (100 + 80 + (40×43) + 30). Amb bona raó el privilegi reial les qualifica de *multe et magne*. Cal observar, tanmateix, que hi manquen les concedides pel bisbe de Girona, el propi i ordinari. Lògicament, com a més accessible, haurien precedit les altres. En realitat, el privilegi no podia parlar-ne. Constava massa bé que dataven de molt després de la mort de Jaume I.

El privilegi del rei Conqueridor encara va més enllà. En nom propi i dels seus successors, el monarca posa sota la seva protecció els que visitin devotament l'església, tant súbdits com forasters; i concedeix guiatge i immunitat als col·lectors de les almoines, tot dictant una pena de 500 auris als qui els injuriïn, damnifiquin o impedeixin la collecta.

Fa de mal dir si, als ulls dels escrivans reials de 1361, el privilegi de 1270 podia o havia de semblar fingit. De fet, encara que aquells funcionaris detectessin la seva falsedat, les dificultats per fer-lo confirmar no eren insalvables. A totes les oficines, els suborns que fan tancar ulls, oïdes i boques són molt comuns.

Un privilegi que comença a ser operatiu noranta anys després de la seva expedició difícilment pot ser autèntic. L'oportunitat de la seva aparició constitueix, als nostres ulls, el motiu principal de tenir-lo per fingit. La firma reial blindava l'autenticitat d'un caramull d'antigues indulgències que el bisbe de Girona ja no gosaria impugnar. Alhora, atorgava guiatge i immunitat als questors, i els posava a recer de molèsties per part de les autoritats seculares i eclesiàstiques. Històricament, l'any 1270, l'una cosa i l'altra no sembla que fossin motiu de preocupació. L'any 1361, en canvi, constituïen un problema que convenia resoldre.

³⁰ Els noms propis dels prelats han estat controlats amb els del catàleg de Conrad EUBEL, *Hierarchia catholica Medii Aevi*, Munster 1913. Fora d'un parell o tres, potser mal transcrits, coincideixen amb noms de prelats d'aquella època. El darrer bisbe, el més estrany i allunyat, que el privilegi descriu com a *Theodoricus vironensis episcopus*, figura al mencionat catàleg, en nota, a la pàg. 531.

Gràcies al privilegi reial, la collectoria d'almoines del santuari de Pruneres afrontava el futur amb prestigi d'autoritat i d'antiguitat. El rei Pere, per reverència a Jesucrist i a la santa verge i màrtir, seguint l'exemple del seu rebesavi, en nom propi i dels seus successors, confirmà el privilegi i rebia de nou, sota el seu guiatge i protecció, els questors i els devots que visitessin l'església. Imposava la mateixa pena de 500 auris als contraventors de la immunitat que concedia, i remarcava, encara, que no es podien constituir col·lectors d'almoines, llegats o drets en favor de l'església, sense l'autorització del rector o del seu procurador. Els questors fraudulents quedaven fora de la llei.

CONFIRMACIONS REIALS EN CADENA

Avalada per un privilegi major que remuntava a Jaume I, confirmat, sense reticències, per part del rei Pere Terç, la facultat de l'església de Santa Bàrbara per col·lectar almoines fou revalidada cada vegada que es presentà a la cancelleria reial. Se'n coneixen fins a tretze confirmacions successives; la darrera, l'any 1767. N'hi ha que transcriuen literalment la confirmació precedent; mentre que d'altres es limiten a descriure el privilegi primordial i algunes confirmacions ulteriors.

La primera confirmació del privilegi de 1361 fou firmada per l'infant Joan, primogènit del rei Pere Terç, l'any 1380. Des de feia sis anys tenia per dispensar Perpinyà Blan, fill de Pere Blan, senyor de Bestracà, el qual també havia estat dispensat seu. Tanmateix, sense expressar-ne motius, l'infant transcriu el privilegi confirmatiu de 1361, el confirma, i eleva la categoria dels questors: autoritza que puguin portar una creu penjada al coll, predicar per les places la història de santa Bàrbara, i explicar els miracles obrats en favor dels seus devots.³¹

Tant aquesta com les ulteriors actualitzacions del privilegi no es devien demanar perquè sí. No estem en disposició de documentar la motivació de cadascuna, però cal suposar que intentaven resoldre impediments que s'haurien presentat. Un impediment bastant comú era la limitació o, simplement, prohibició de col·lectar almoines, dictada per una autoritat, secular o eclesiàstica, local o general.

³¹ ACA, Canc, reg. 1685, F 50v-52r, en data Girona, 08.06.1380.

Encara dins el segle XIV, les llicències d'acaptar en favor d'institucions religioses i de beneficència es multiplicaren, tant per part dels monarques com del Papa i dels bisbes. Amb el pas del temps, els acaptats d'esglésies, santuaris i hospitals esdevingueren una plaga social. Per tallar els abusos, de tant en tant se'n feia net i, a continuació, es publicava una relació de les úniques que estaven autoritzades en un àmbit determinat. El bisbe de Mallorca, per exemple, l'any 1368, declarà autoritzades, a la vila de Pollença, les col·lectes en favor de l'església local, de la Seu, de Montserrat, de sant Antoni, i de la Mercè.³² El març de 1362, el mateix rei Pere Terç va declarar, de manera prou solemne, les institucions en favor de les quals havia autoritzat col·lectories. N'enumera onze: la casa del Sant Esperit, de Lleida; els monestirs de Santa Maria de Montserrat i Santa Maria de Roncesvalls; els hospitals de les Onze mil Verges de Cervera, de Santa Bàrbara de Pruneres, de Sant Blai de Girona, de Sant Jaume de la Font del Perelló i de Sant Pere de Montmajor (diòcesi d'Elna); les esglésies de Sant Narcís i Sant Feliu de Girona, i de Sant Llützer de València, i la capella del Corpus Christi de Lutxent.³³ Naturalment, més tard n'autoritzà més, tant confirmant antigues llicències com concedint-ne de noves.

El rei Martí, tan devot i fervorós acaparador de relíquies, que fins i tot planejà el robatori del cos de santa Bàrbara conservat a Egipte,³⁴ l'any 1398 es prestà de bon grat a confirmar el privilegi de 1361 en favor de l'església de Pruneres. Ordenà posar-hi un llarg preàmbul, en llatí retoricat, sobre les excel·lències de la santa, i, com havia fet el seu germà Joan, hi sumà pel seu compte una concessió. A més d'autoritzar que els questors portessin la creu, prediquessin els miracles i disposessin d'un bací per als acaptats, hi afegí que poguessin portar mesures per rebre donatius en espècie.³⁵ Encara set anys més tard, el 1405, tornava a expedir la seva pròpia confirmació, amb un text

³² J. N. HILLGARTH; Juan ROSELLÓ LLITERAS, *The Liber communis curiae of the diocese of Majorca (1364-1374)*, Montréal-París 1989, pàg. 47.

³³ ACA, Canc, reg. 907, F 17v-18r, en data València, 08.03.1362.

³⁴ M[ercedes] G[AIBROIS] DE B[ALLESTEROS], *Martín el Humano intenta el devoto y póstumo rapto de santa Bárbara*, "Correo erudito" 3, Madrid 1943, pàg. 134-136. Les gestions diplomàtiques i comercials amb el soldà d'Egipte per a la consecució pacífica del cos de la santa havien començat l'any 1322, per part del rei Jaume II: Amada LÓPEZ DE MENESES, *Pedro el Ceremonioso y las reliquias de Santa Bárbara*, "Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón" 7, Saragossa 1962, pàg. 299-357.

³⁵ ACA, Canc, reg. 2190, F 142v-145r, en data Saragossa, 23.03.1398.

idèntic. Ací, una nota final anuncia que se n'expediren nou exemplars.³⁶ Pel que es veu, les expectatives econòmiques de la col·lectoria augmentaven.

No passà gaire temps, però, que la renovada proliferació d'acptes tornà a crear alarma social, i el mateix rei Martí prengué el determini de posar-hi un aturador. Nomenà una comissió composta per fra Bartomeu, mestre de la Mercè; fra Joan Exemenó, mestre en teologia, i Francesc Martorell, canonge de Barcelona, i els encarregà que dictessin una empara o segrest de totes les col·lectories devocionals. Un cop dictada l'empara sobre la collecta en favor de Santa Bàrbara de Pruneres, mogut per la devoció a la santa, el rei Martí la cancel·là, i ordenà als seus oficials que observessin a la lletra els privilegis concedits als questors del santuari.³⁷

Els privilegis reials resolien, amb més o menys eficàcia, els obstacles que es presentaven a les col·lectories de cara enfora. De cara endins també es produïen conflictes.

Un problema gairebé endèmic era el dels questors no autoritzats, titllats de falsos. De l'any 1370, per exemple, consta que el vicari general del bisbe de Girona, a instància de Francesc Cases, prior de Pruneres, sol·licità l'auxili dels oficials reials de la ciutat perquè obliguessin un questor a retornar-li el privilegi d'acptar, les lletres d'indulgències i el llibre de la confraria, a més dels diners recollits. El questor, pel que es dedueix, havia perdut la confiança del prior.³⁸

D'altres litigis procedien de l'arrendament. Era molt corrent que l'arrendador se sentís estafat per l'arrendatari i l'acusés d'incomplir les clàusules estipulades al contracte. Fama d'escrupolosos, els arrendataris no en tenien gaire.³⁹ El juliol de 1380, un mes després de la confirmació del privilegi reial per part de l'infant Joan, a instància de Pere Blan, patró de l'església de Pruneres, i del rector, Francesc Cases, l'infant expedia una

³⁶ ACA, Canc, reg. 2202, F 123v-124v, en data Barcelona, 01.11.1405.

³⁷ ACA, Canc, reg. 2214, F 111r-v, en data Barcelona, 05.10.1408. Poc després, a instància del prior, havia de reiterar l'ordre de restituir-li els acptes segrestats: reg. 2214, F 140v-141r, en data Barcelona, 09.03.1409. Quatre dies més tard, el rei aixecava l'empara dictada als acptes en favor del santuari de Santa Quitèria d'Aire-sur-l'Adour (Landes, Aquitània): reg. 2215, F 126r-127r, en data Barcelona, 13.03.1409. Ací transcriu la comissió, de data València, 02.08.1407.

³⁸ Arxiu diocesà de Girona, U-61, F 7v, en data Girona, 17.12.1370. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104. Publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 2.

³⁹ L'any 1409, el rei Martí expedia una circular perquè els carmelitans de Mallorca no fossin impeditos de col·lectar almoines per a la seva capella de santa Bàrbara per mitjà d'arrendataris: ACA, Canc, reg. 2215, F 158r-v, en data Barcelona, 08.07.1409.

circular, adreçada als oficials reials del Rosselló, i els ordenava detenir els germans Bernat i Esteve Guill, de Perpinyà, arrendataris temporals dels drets i acaptes de la capella. Havien estat denunciats que cometien frauds i estafes, i que, per terres de França, mostraven cartes falses que concedien més indulgències de les habituals. Un cop detinguts, l'infant ordenava formar procés a aquells dos homes i obligar-los a rescabalar la capella dels danys que li havien irrogat.⁴⁰

La cosa no devia ser tan lineal com dóna a entendre la circular de l'infant Joan. Pocs mesos més tard, comunicava als mateixos oficials del Rosselló que el rector havia denunciat un altre tipus de frau, encara més comú. Deia que, fet l'arrendament per set anys, a Bernat Guill, de Perpinyà, ja n'havien transcorregut cinc sense que li abonés els cent deu sous anuals que havien pactat.⁴¹

No és gaire creïble que Francesc Cases es conformés a percebre, nets, cent deu sous anuals (o cinc lliures i mitja) procedents del conjunt dels acaptes destinats a la capella de santa Bàrbara. Si era així, cal suposar que en el moment del contracte l'arrendatari havia avançat una forta quantitat a compte. El prevere Guerau Molgosa, que el succeí en la rectoria, l'any 1386 reclamava judicialment 3.000 sous (o 150 lliures) del donzell Alemany de Bellpuig.⁴² No ens consta que aquest donzell fos també un arrendatari o un avalador presentat per l'arrendatari, però la xifra de 3.000 sous està bastant més d'acord amb allò que el rector podia exigir de l'arrendatari si, com diu, li cedia la totalitat del producte que recolliria.

Disposem d'uns punts de comparació que permeten assegurar que les perspectives eren bastant més elevades que cent deu sous anuals. A final del segle xv, el prior Lluís Miquel Barutell arrendà les almoines, deixes, confraries i llegats fets a la capella de Santa Bàrbara, durant un any, només al bisbat

⁴⁰ ACA, Canc, reg. 1726, F 26r-v, en data Barcelona, 07.07.1380. Publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 3.

⁴¹ ACA, Canc, reg. 1639, F 59v-60r, en data Girona, 21.01.1382. Publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 5. A continuació hi ha copiada una carta closa del mateix infant al governador del Rosselló, encarint-li la resolució de l'afer i fent-li present que el mencionat rector era servidor d'ell i del seu dispenser. Els anys 1362-1371, Francesc Cases actuava com a procurador del senyor del castell de Bestracà: Elvís MALLORQUÍ I GARCIA, *El Llibre Verd del bisbe de Girona (1362-1371)*, Girona, Diputació de Girona, 2012, núm. 275, 278 i 279.

⁴² ACA, Canc, reg. 847, F 130r-v, en data Barcelona, 24.01.1386.

de Barcelona, per set lliures.⁴³ Al mateix temps, el beneficiat de la capella de Santa Maria Magdalena, del castell de Corbera de Llobregat, estipulava l'arrendament dels seus acptes, també només al bisbat de Barcelona, per dotze lliures anuals.⁴⁴

Tenim algunes dades més per calcular que el rendiment dels acptes no era baix. Les ordinacions de la confraria que es fundà a Perpinyà l'any 1425, de la qual parlarem tot seguit, disposaven que els confreres havien de pagar mig sou (o 6 diners) per la inscripció, un quart de sou (o 3 diners) per la quota anual, i cinc sous si es donaven de baixa, a més de l'obligació de deixar-hi quatre sous en testament. La confraria fundada pels blanquers de Manresa, també sota el patrocini de santa Bàrbara, determinava que es pagués un sou per la inscripció i dos diners anuals de quota.

També tenim documentat que, aquells anys de fi del segle XIV, la confraria de Pruneres apareix bastant pròspera. Un document notarial de l'any 1395, conservat als arxius de Perpinyà, descriu fins a setze llibretes d'inscrits a la confraria, i no els comprenien pas tots. Dotze llibretes corresponien a poblacions del bisbat d'Elna, tres al bisbat d'Alet, i un al de Narbona. La descripció de cada llibreta és minuciosa, poble per poble. Estava motivada pel plet mogut pel mateix Guerau Molgosa, rector de la capella, contra Pere Solà, de Perpinyà, arrendatari per set anys, des de 1392.⁴⁵

Uns amb altres, els ingressos havien de representar una suma força més elevada que els cent deu sous anunciats el 1380. De mitjan segle XV hi ha una provisió de la reina Maria, instada pel prior de Pruneres, perquè els questors fossin obligats a lliurar-li les quantitats de diners que li devien. Descriu les quantitats com a grans (*magne*), i no hi ha motius per pensar que exagerés.⁴⁶

A més dels conflictes interns, comuns i humanament inevitables, la col·lectoria de Pruneres hagué d'enfrontar el problema particular de la competència. La doble competència, diríem. Per un cantó, la dels santuaris de més anomenada, més famosos en miracles o dotats de relíquies insignes,

⁴³ Arxiu històric de Protocols de Barcelona, notari Antoni Joan, 187/54, F 17v, en data Barcelona, 22.04.1492. L'endemà, Lluís Miquel Barutell venia un violari de 20 sous anuals per set lliures. Era un préstec fingit, amb simulació d'un dipòsit de penyores. Al cap d'un any, es cancel·lava el deute i es retornaven les penyores: F 32r-v.

⁴⁴ Ibídem, F 30r-v, en data 23.04.1492.

⁴⁵ Document descrit i extractat per B. ALART, *Documents sur la géographie historique du Roussillon*, Perpinyà 1876, pàg. 22-31.

⁴⁶ ACA, Canc, reg. 3039, F 68r-v, en data València, 15.10.1444.

com eren els de Montserrat, sant Antoni, sant Blai, santa Quitèria i santa Maria Magdalena. La competència més enutjosa, tanmateix, provenia de les capelles i confraries que, augmentant la devoció a la mateixa santa Bàrbara, s'anaven fundant i erigint arreu.

CONCURRENCIA D'INTERESSOS

Avançant els segles XIV i XV, l'increment de la devoció a santa Bàrbara apareix constant i progressiu. L'any 1360, Berenguer de Papiol, ardiaca de la seu de Barcelona, feia construir un hospital de Santa Bàrbara dins el terme del castell del Papiol, al Baix Llobregat. Tenint accés a la cancelleria del rei Pere Terç, n'obtenia una circular adreçada als oficials reials perquè, quan fossin requerits pels nuncis o procuradors del nou hospital, congreguessin el poble a la plaça per oir-los predicar els miracles i altres coses inductives a la devoció i a la caritat.⁴⁷ L'any 1409, com acabem de veure, els carmelitans de Mallorca havien construït una capella en honor de santa Bàrbara i tenien llicència per captar. L'any 1425, a la parròquia de Sant Mateu de Perpinyà es fundava una confraria en honor de Jesucrist, santa Maria i santa Bàrbara. Aprovades les ordinacions pel governador del Rosselló, el rei Alfons les confirmà.⁴⁸ No gaire més tard, el 1432, la reina Maria, lloctinent reial, aprovava els capítols fundacionals de la confraria dels blanquers de Manresa, sota l'advocació de sant Marc i de santa Bàrbara, radicada en una església edificada prop del Pont Vell de la ciutat.⁴⁹

Els questors de Pruneres aviat acusaren la minva dels rendiments i la restricció dels àmbits de la seva col·lectoria. Quan es presentaven als llocs on funcionava una confraria de santa Bàrbara, o hi tenia una capella autoritzada per captar, no hi eren ben rebuts, i se'ls impedia predicar les indulgències concedides a la devoció que competia amb la local. Justament aquest problema és el que intentava resoldre una provisió del rei Alfons, dictada l'any 1424, en favor del que designa com a hospital de Santa Bàrbara de Pruneres. Adreçant-se a la generalitat de nobles, prelats i súbdits, el monarca els comunica la seva devoció per la casa i l'hospital, i a súplica del prior (que no anomena), els requereix i prega que, quan els seus procuradors o nuncis es presentin als llocs de la seva jurisdicció i residència, per predicar-hi

⁴⁷ ACA, Canc, reg. 701, F 64v, en data Barcelona, 06.10.1360.

⁴⁸ ACA, Canc, reg. 2613, F 34v-37r, en data Perpinyà, 30.06.1427.

⁴⁹ ACA, Canc, reg. 3124, F 100v-104r, en data Barcelona, 25.10.1432.

els miracles i les indulgències concedides, els acullin benigneament, tant les seves persones com els bacins i les mesures de què són portadors.⁵⁰

Poc abans de 1432, un incident desagradable ocorregut a Perpinyà, entre un questor de Pruneres i els confreres de la parròquia de Sant Mateu, mugué el prior Pere de Muntsolers a portar als tribunals la legalitat de les col·lectories alienes.

La seva pretensió era maximalista. Sol·licitava que la Reial Audiència declarés que la protecció reial de què gaudia l'acapte de Pruneres impedia legalment que se'n pogués fer cap més, enlloc dels dominis reials, a nom de santa Bàrbara. Interpretava que la protecció reial posava Pruneres a recer dels perjudicis que li ocasionaven els acaptes d'idèntica titularitat, i s'havien de declarar il·legals. Els majorals de la confraria de Perpinyà, pel seu cantó, argüien que la llicència d'almoines concedida pel bisbe d'Elna era completament legal, i els autoritzava, sense limitacions, per captar en favor de la *seva* santa Bàrbara.

La sentència de la reina Maria, lloctinent reial, es produí el juliol de 1432. Salomònicament, la reina declarà que les dues institucions, amb títols diversos, estaven autoritzades per captar al bisbat d'Elna. No acceptà la demanda d'exclusiva formulada pel prior. En compensació, imputà les costes del procés als confreres de Perpinyà, per haver impedit els acaptes de Pruneres i haver proferit amenaces contra els seus questors.⁵¹

Aprofitem la menció del prior Pere de Muntsolers, part demandant en el plet de 1432, per assenyalar que potser no havia residit mai, de manera estable, a Pruneres. L'any 1442 apareix ben aposentat a Barcelona, on devia morir entre els mesos de juny i novembre. D'aquest any, efectivament, s'ha localitzat una procuració atorgada per ell estant a la ciutat,⁵² i una procuració firmada pels seus marmessors testamentaris.

Els poders firmats pels marmessors contenen informació molt interessant. Els marmessors són quatre, tots de Barcelona: un canonge, un

⁵⁰ ACA, Canc, reg. 2592, F 49v, en data València, 16.03.1424. El santuari és descrit com a *domus et hospitalis beate Barbare de Pruneris, constructa infra parrochiam de Scalis, diocesis gerundensis*.

⁵¹ ACA, Canc, reg. 3242, F 65v-66r, en data Barcelona, 31.07.1432.

⁵² La procuració era en favor de Pere Örius, prevere, beneficiat a l'església de Santa Maria del Pi: Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, notari Joan Franch 107/30, F 83r, en data Barcelona, 01.06.1442. Al foli 19r del mateix protocol hi ha una nota de procuració atorgada per Joan Sala, coper de Barcelona, com a procurador del mateix Pere de Muntsolers. Era en favor de Joan de Cabestany, batxiller en decrets, ciutadà de Lleida. Porta la data 24.01.1442.

beneficiat de la Seu, un beneficiat del Pi i un moler. Expressen que Pere de Muntsolers, en el seu testament, va instituir hereu Déu, la seva ànima i un benefici fundat a l'altar de Sant Sever de la Seu de Barcelona (no pas el santuari de Pruneres). Informats confidencialment que el ciutadà Joan Sala, coper, es troba devent a la marmessoria 22 lliures, poc més o menys, per l'arrendament dels acptes i drets del priorat de Santa Bàrbara que havia pres del difunt prior, fan procuració en un hoste de correus de la ciutat per cobrar-les.⁵³ Resta prou clar, doncs, que tant el prior com els seus marmessors desviaven la destinació de les almoines recollides a nom de santa Bàrbara. Sense cap escrúpol, les consideraven una renda personal. Invertir-les en millores del santuari no era vist com un afer de justícia, sinó de bona voluntat.

El règim d'arrendament permetia als priors despreocupar-se del funcionament quotidià de les col·lectories. De l'any 1447, tenim notícia que la de Pruneres campava al regne de València, lluny del seu control directe. La reina Maria concedí llicència al monestir de la Trinitat, de València, fundat per ella, per col·lectar almoines, i advertí de la novetat a les col·lectories autoritzades. Eren aquestes: la de sant Antoni, la de Montserrat, la del Puig de França, la de santa Quitèria, la de santa Bàrbara, la del Sant Esperit de Lleida i la de sant Blai de Girona.⁵⁴

El que no podien evitar, tant priors com arrendataris, era que les esglésies i confraries en honor de santa Bàrbara continuessin proliferant, moltes de les quals amb llicència per col·lectar almoines. L'any 1472, el primogènit Ferrando, rei de Sicília, concedia llicència d'almoines a una església ermitana, prop de Terol, sota la invocació de santa Bàrbara, que diu construïda des d'antic.⁵⁵ Ell mateix, ja rei d'Aragó i comte de Barcelona, els anys 1492 i 1493 concedí llicència als majorals de la confraria de santa Bàrbara, radicada en una capella de la parròquia de Sant Llorenç, de Lleida, per captar, primer limitada als bisbats de Lleida i d'Urgell, estesa després a tots els dominis reials.⁵⁶ Encara l'any 1496, el mateix monarca concedia

⁵³ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, notari Joan Franch, 107/30, F 180v-181r, en data Barcelona, 05.12.1442.

⁵⁴ ACA, Canc, reg. 3278, F 11r-v, en data Barcelona, 27.06.1447.

⁵⁵ ACA, Canc, reg. 3514, F 60r-v, en data Terol, 10.11.1472.

⁵⁶ ACA, Canc, reg. 3569, F 145v-146r, en data Santa Fe, 15.04.1493; reg. 3551, F 122v-123r, en data Barcelona, 03.03.1493. Encara més tard, amplià les prerrogatives de la confraria concedint-li que pogués disposar d'un llibre oficial d'inscrits, predicar per les places, portar bacins etc.: reg. 3553, F 60v-61v, en data Tortosa, 05.03.1496.

llicència d'almoines al convent de carmelitans de Saragossa, destinades a la construcció d'una capella en honor de santa Bàrbara i de santa Quitèria.⁵⁷

Les llicències reials concedides a les dues institucions de Lleida i de Saragossa contenen una novetat important. Fan menció, per primera vegada, de relíquies de la santa que s'hi veneraven.

Aquestes relíquies no podien ser autèntiques. Les actes del martiri de santa Bàrbara apareixen al segle VII.⁵⁸ El temps i el lloc del seu martiri no s'han pogut aclarir. No se sap si fou al segle III o a principi del IV, a Nicomèdia, a Heliòpolis, a Tuscia o a Roma. Tot i admetent que l'existència d'una santa Bàrbara màrtir pot ser històrica, no es conservava memòria fidel del lloc on estava dipositat el seu cos. Durant el segle XIV, la fama era que les restes es trobaven a Heliòpolis, als dominis del soldà d'Egipte. Com hem mencionat més amunt, tant Jaume II com el seu fill, nét i besnét, posaren en joc la diplomàcia per importar-les, i el rei Martí planejà fins i tot que el cònsol dels catalans a Alexandria les robés, val a dir, sense aconseguir-les.

La calavera que pretenien posseir els carmelitans de Saragossa, i una part indeterminada del cos de la santa, que els majorals de la confraria de Lleida afirmaven conservar, no podien correspondre a una màrtir mal localitzada i documentada confusament en terres i èpoques llunyanes. La qual cosa no era obstacle perquè, segons asseguraven els mateixos interessats, les relíquies resplendissin en miracles.

Durant el segle XV, el patró i el prior de la capella de Pruneres continuaren portant els seus privilegis a la cancelleria reial per actualitzar-ne la vigència. Potser no tenien una via millor per aturar la competència creixent. Si no aconseguien eliminar-la, podien almenys allegar que la seva església tenia drets preferents i, en tot cas, més antiguitat. No debades la protecció reial de què gaudia es remuntava, segons els diplomes, a Jaume I.

L'any 1449, la cancelleria reial redactà una quarta confirmació del privilegi de 1361. Tampoc no expressa qui l'havia sol·licitat. La firmà el rei Alfons IV, estant al regne de Nàpols. No confirma directament el privilegi confirmatiu de Pere Terç, sinó la segona confirmació del rei Martí, la de 1405, que la incloïa. No hi afegeix res.⁵⁹ Tanmateix, una nota marginal del registre indica

⁵⁷ ACA, Canc, reg. 3653, F 135r-v, en data Tortosa, 08.03.1496.

⁵⁸ *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, vol. 6, París 1932, col. 627-628; *Bibliotheca sanctorum*, vol. II, Roma 1962, col. 760-767.

⁵⁹ ACA, Canc, reg. 2617, F 66r-69r, en data Castell Nou de Nàpols, 15.04.1449. Amb aquesta, doncs, són cinc les còpies literals del privilegi de Jaume I que es poden llegir als registres conservats a l'Arxiu Reial de Barcelona.

que aquesta confirmació, després de firmada, no fou expedida, segurament perquè tenia coneixement que la reina Maria, com a lloctinent reial, l'any anterior ja havia expedit una confirmació equivalent.

La confirmació per part de la reina Maria, de l'any 1448, mudà la fórmula emprada fins aleshores. Deixa de transcriure literalment els privilegis anteriors. Pren la forma de circular adreçada generalment a tots els oficials reials. Manifesta haver vist la concessió d'indulgències feta per Jaume I (que en realitat només expressava haver fet visurar les cartes que les concedien), amb el guiatge concedit als visitants i questors, i les penes imposades als qui els procuressin damnatge. La reina assegura que tot fou confirmat pel rei Pere, l'any 1361, i novament pel rei Martí, l'any 1405 (sense mencionar la confirmació de 1398 ni l'anterior de l'infant Joan). Recorda que aquesta darrera confirmació concedia que els questors poguessin portar una creu penjada al coll, bacins i mesures. Pel que feia a ella, ho confirma tot, assegurant que l'església tenia hospitalitat i s'hi practicaven les obres de misericòrdia. El prior aleshores era Francesc Oriol, batxiller en decrets. Segons disposava la reina, era l'única persona autoritzada per posar substituïts en els acptes que es feien fora de la diòcesi de Girona. Finalment, adreçant-se novament als seus oficials, la reina els ordenava castigar els falsos questors.⁶⁰

Només dotze anys més tard, el rei Joan II, sol·licitat, segons diu, per la mateixa església de Pruneres, tenia per bé confirmar la provisió de la seva cunyada, la reina Maria. També s'adreçava generalment a tots els prelats, nobles i súbdits, i la transcrivia íntegrament.⁶¹ I abans d'acabar el segle, l'any 1493, el rei Ferrando, estant a Barcelona, renovava igualment la confirmació dels privilegis reials precedents, en un text que no ens ha arribat.⁶²

Tantes confirmacions constitueixen un índex inapel·lable de les dificultats amb què topava la col·lectoria de Pruneres per sobreposar-se a la competència. La confirmació de 1493 és concomitant a la llicència reial d'almoines concedida a la confraria de la parròquia de Sant Llorenç, de Lleida. La confirmació pretenia, sens dubte, deixar-la sense efecte. No aconseguint-

⁶⁰ ACA, Canc, reg. 3060, F 173r-v, en data Barcelona, 15.04.1448.

⁶¹ ACA, Canc, reg. 3375, F 62r-63v, en data Barcelona, 30.05.1460. També es troba copiada al reg. 3334, F 46r-47v. Són almenys tres, doncs, les còpies de la confirmació de la reina Maria existents a l'Arxiu Reial.

⁶² Aquesta confirmació, datada a Barcelona el 29.03.1493, no ha estat localitzada als registres conservats. S'hi refereix el mateix rei en la confirmació de 1503, però no la transcriu.

ho per la via pacífica, el prior optà, com el seu predecessor de 1432, per portar la qüestió als tribunals.

De l'any 1494 consta la tramitació d'un plet mogut a l'Audiència Reial per (Lluís) Miquel Barutell, prior de Santa Bàrbara de Pruneres, contra els obrers de la parròquia de Sant Llorenç de Lleida.⁶³ Ignorem la sentència que s'hi dictà, però podem presumir que no afavoria les pretensions del responsable del santuari; altrament, el seu successor, deu anys més tard, el 1503, no hauria pres el determini de treballar influències per aconseguir una notable ampliació dels seus antics privilegis.

PRUNERES, MÉS

En relació amb l'església de Pruneres, el cognom Barutell apareix per primera vegada a final del segle xv, però feia més d'un segle que podria haver aparegut. Entre els anys 1382 i 1385, el castell de Bestracà fou adquirit per Berenguer Barutell, cunyat de la reina Sibília de Fortià. És el mateix personatge que, després de prendre la milícia, fou, successivament, algutzir i majordom del rei Pere Terç.⁶⁴ La propietat del castell romangué dins la mateixa família, o vinculada al seu cognom, fins a final del segle xviii. Com que el senyor del castell continuava exercint el dret de patronat sobre les capellanies instituïdes al santuari, era normal que presentés, per obtenir-les, clergues de la seva parentela. Tal devia ser, l'any 1494, el cas del prior (Lluís) Miquel Barutell.

Al caire dels segles xv i xvi, el patró i el prior de Pruneres s'abocaren a incrementar el prestigi del santuari, intentant sobreposar-lo als altres punts devocionals de santa Bàrbara. L'objectiu determinat era aconseguir l'exclusiva d'almoines. El pla que idearen consistí, en primer lloc, a restaurar el santuari i dotar-lo d'elements importants de culte; i després, persuadir els funcionaris de la cancelleria reial que el santuari mereixia aquella exclusiva; més ben dit: convèncer-los que els antics privilegis reials ja la hi concedien i convenia consolidar-la.

⁶³ ACA, Reial Audiència, *Conclusions civils*, vol. 38, sense foliar, en data 05.05.1494.

⁶⁴ Els anys 1387 i 1396 ja era senyor de Bestracà. Està documentat per Manuel GRAU MONSERAT, *Los judíos y la nobleza en el antiguo condado de Besalú (Siglo XIV)*, "Patronat d'Estudis històrics d'Olot i Comarca. Annals 1978", Olot 1979, pàg. 49-120 (pàg. 51-52); i per MALLORQUÍ, *El Llibre Verd cit.*, núm. 274.

L'instigador del relleuament del prestigi del santuari sembla que fou Antoni Conjunta, canonge de Barcelona i obtentor del priorat de Pruneres. L'abril de 1501 exposà al vicari general de Girona que, per incúria del seu predecessor, Lluís Miquel Barutell, la capella i l'alberg es trobaven en un estat deplorable, i que era just que la reparació anés a càrrec de la marmessoria del difunt prior. El vicari general, per poder proveir millor la demanda, va fer comissió a dos preveres, l'un de Castellfollit i l'altre de Montagut, perquè prenguessin dos mestres d'obres, o almenys tres persones enteses, i s'informessin de la veracitat de la denúncia; i si la deterioració era certa, estudiessin en quines parts calia reparació, quant costarien i quines quantitats de diners hi havia invertit el prior Barutell.⁶⁵

El prior-canonge es preocupava per alguna cosa més que les teulades. No hi ha inconvenient a atribuir-li l'encàrrec del retaule que, sortosament, s'ha conservat.⁶⁶ Per l'estil, es pot datar en aquesta època. Agenollat als peus de la santa, hi ha la figura d'un clergue, vestit amb cogulla clara de mànigues amples i, al damunt, una mussa de canonge. Tanmateix, el principal element que podia conferir fama i potència miraclera al santuari, i una major atracció de visitants i d'almoines, era una relíquia de la santa.

No n'hi havia de disponibles. La reina Maria de Navarra (+ 1347) havia aconseguit un fragment del seu vestit (*un tros del vestiment*), que en el millor dels casos era un drap que havia estat en contacte amb el seu sepulcre.⁶⁷ Fou forçós improvisar-ne una. No era suficient un queixal, una tibia o una vèrtebra. Calia una relíquia que cridés l'atenció, única en la seva espècie. Els carmelitans de Saragossa presentaven la calavera a la veneració dels fidels. El santuari de Pruneres no es podia conformar amb menys. Es fingí que es posseïa una relíquia sense parió: els pits amputats a la santa en el seu martiri.

La procedència d'una relíquia tan particular es justificà amb una història que vinculava anacrònicament l'origen del santuari amb el llinatge dels actuals senyors del castell de Bestracà. Hom inventà que un Barutell havia estat tramès a Orient per Jaume I com a ambaixador, i allí tingué ocasió

⁶⁵ Arxiu Diocesà de Girona, U-181, F 68v-69r, en data Girona, 28.04.1501. Indicat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

⁶⁶ N'hi ha una fotografia al llibre citat a la primera nota. Sembla que es guarda al museu de la parròquia de Sant Esteve d'Olot.

⁶⁷ Antoni RUBIÓ Y LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana migeval*, vol. II, Barcelona 1922, núm. 92, pàg. 89-90.

d'apropiar-se de la relíquia. Fou ell qui construí l'església i qui la hi diposità, i per això n'esdevingué patró.

La llegenda de l'ambaixador Barutell i l'existència a Pruneres de la relíquia insigne no tenien un suport documental. El privilegi de Jaume I no en parlava. S'havia limitat a justificar un cabal d'indulgències i a conferir protecció als questors. Es podia fabricar un document del rei Jaume que validés el nou invent, però era més fàcil fingir que aquell mateix privilegi, repetidament confirmat, ja alludia a l'adquisició de la relíquia per part de l'ambaixador. S'aconseguiria manipulant la descripció de l'antic privilegi en una nova confirmació. Així es portà a efecte.

La nova confirmació dels successius privilegis reials fou firmada pel rei Ferrando II, a Barcelona, el 17 de juny de 1503.⁶⁸ Innova molt respecte de les anteriors. D'entrada, manifesta que la petició de confirmació li ha estat elevada pel cavaller Berenguer de Barutell, senyor del castell i terme de Bestracà, patró del priorat, i pel mateix prior, de qui omet el nom. Els privilegis reials que els dos personatges sol·liciten que el monarca confirmi són sis. Deliberadament, no se'n transcriu cap; només se'n descriu el contingut, manipulat lliurement.

El primer privilegi que el rei Catòlic confirma, del qual manifesta que li ha estat exhibit, és el de Jaume I, del març de 1270. La descripció s'ajusta al contingut quan diu que concedeix guiatge als qui visitin l'església o hi destinin almoines, i que posa sota la seva protecció els questors, prohibint, sota grans penes, que siguin inquietats i destorbats per ningú. Falta a la veritat, però, quan expressa que el monarca ho concedí atenent que a Pruneres es conserven les mamelles de santa Bàrbara; que Déu té promès que per mitjà de les quals hi obrarà miracles; i que els papes han concedit moltes indulgències als benefactors de l'església i als devots de la relíquia. Tot això, el privilegi de Jaume I no ho deia, però ara convenia que els lectors quedessin advertits que la relíquia insigne ja constava, a Pruneres, des d'abans de 1270.

La descripció del segon privilegi, el del rei Pere Terç, de 1361, que confirmava l'anterior, també està manipulada. Allà on el monarca ordenava als oficials reials que obliguessin els questors furtius de l'església de Pruneres a lliurar els acaptes al prior, ara, capciosament, se li fa dir que ordenava als oficials reials que obliguessin els questors de qualsevol capella i confraria en

⁶⁸ ACA, Canc, reg. 3656, F 92v-96v, en data Barcelona, 17.06.1503. Publicat a l'*Apèndix documental*, núm. 6.

honor de santa Bàrbara, no autoritzats pel prior, a lliurar-li el que recollien. Variant unes poques paraules, el lector entén que el santuari de Pruneres, des de 1361, tenia concedida l'exclusiva dels acptes destinats a santa Bàrbara arreu dels dominis reials.

El resum del privilegi del rei Martí (1405) és correcte, així com els resums dels de Joan II (1460) i del mateix rei Ferrando II (1493); però la descripció del quart privilegi, el de la reina Maria, de 1448, torna a desviar la redacció perquè s'entengui que la reina confirmava, en favor de l'església de Pruneres, l'exclusiva d'almoines de santa Bàrbara a totes les diòcesis dels dominis reials, i que tolerava únicament els questors autoritzats pel prior.

Declarats els resums dels privilegis precedents, el rei Ferrando passa a expressar que Berenguer de Barutell i el prior li han exposat que hi ha falsos questors que, a propòsit de capelles construïdes recentment sota la invocació de santa Bàrbara, gosen recollir almoines, perjudicant-los notablement a ells, el patró i el prior de Pruneres, on l'hospitalitat exerceix obres de caritat, i on es venera la relíquia insigne de la santa que –diu expressament– cap capella no pot mostrar-ne una de similar (*neque scitur tales vel similes reliquias eiusdem beate virginis Barbare in regnis et dominiis nostris reperiri aut reconditas existere*). A continuació, aprofitant la reiterada menció de la relíquia, el monarca conta la llegenda del Barutell tramès com ambaixador a Orient, l'apropiació de la relíquia, el seu dipòsit a Pruneres, l'edificació de l'església i l'obtenció de privilegis reials i indulgències papals. I és per això, diu el monarca, que el patró i el prior actuals li han sol·licitat, no solament que aprovi i confirmi els mencionats privilegis, sinó que revoqui qualssevol altres privilegis i concessions que els perjudiquin. Esgrimeixen, com a principi de dret, que els privilegis posteriors, obtinguts per altres capelles de santa Bàrbara, foren concedits sense perjudici de tercer, que en aquest cas és l'església de Pruneres, la qual no se n'ha de veure perjudicada.

Atenent la súplica, i portat per una devoció particular a santa Bàrbara i a la seva església de Pruneres, on –recorda novament—es conserven i veneren les mamelles de la santa, el rei aprova i confirma els sis mencionats privilegis i revoca tots aquells que puguin ser presentats en contra. Ho deixa ben clar. Prohibeix que, en el futur, sigui tolerat un questor d'almoines destinades a santa Bàrbara que no estigui autoritzat pel patró i el prior de Pruneres.

Un privilegi tan clar i solemne sembla que no havia de trobar obstacles per aconseguir l'eficàcia desitjada, però en trobà. Dos anys més tard, el privilegi era presentat al lloctinent reial de Catalunya, Joan d'Aragó, comte

de Ribagorça, perquè l'autentiqués, reproduint-lo, i li concedís executòria.⁶⁹ I encara l'any 1519, després de la mort de Ferrando II, Galceran de Barutell, prior de Pruneres, presentà el mateix privilegi a l'aprovació del rei Carles, acabat d'elegir rei de Romans. El futur emperador tingué per bé reproduir literalment el privilegi del seu avi, confirmar-lo i afegir-hi que es publicués arreu on els oficials reials en fossin requerits, no fos cas que, ignorant la seva existència, algú intentés actuar-hi en contra erigint confraries i captant en nom de la santa.⁷⁰

La nova confirmació de 1519 tampoc no bastà. Passats deu anys, el 1529, l'exclusiva d'almoines tornava a flaquejar o a veure's impedida. Un nou patró, igualment de nom Berenguer Barutell, cregué necessari sol·licitar-ne una nova confirmació al mateix emperador Carles.

Aquesta segona confirmació de l'emperador comença abruptament mencionant l'anterior, la de 1519, i la transcriu. Repeteix que revoca els privilegis que puguin perjudicar l'església de Pruneres, i mana, sota pena de dos mil florins, que s'impedeixi als questors d'altres punts de devoció a santa Bàrbara que demanin almoines o fundin confraries sense llicència del prior. Concedeix que els seus questors puguin portar una creu blanca penjada al coll, amb una flama de foc pintada, i també portar armes, tant defensives com ofensives. Finalment, atorga als questors franquícia de pontatge i de barca.⁷¹

De l'autoritat reial ja no es podien esperar més favors. De Roma encara era possible obtenir algunes gràcies importants o fingir que s'havien obtingut. En concret, amb data del 5 de juny de 1535, el capítol i canonges de la basílica de Sant Joan del Laterà firmaren una carta d'unió i germandat amb el santuari de Pruneres; i amb data del 20 de gener de 1536, en firmava una altra el mestre general de l'Hospital del Sant Esperit *in Saxia*, de Roma. Amb les dues germandats, el cabal d'indulgències que es podia aconseguir amb les almoines destinades a Santa Bàrbara pujava al màxim i –cosa més important– el prior de Pruneres quedava facultat per determinar la taxa que permetia obtenir-les.

Amb la darrera confirmació de l'emperador i amb les cartes d'unió i germandat romanes, el negoci dels Barutell a compte de la seva capella

⁶⁹ ACA, Canc, reg. 3808, F 109v-114r, en data Barcelona, 21.06.1505.

⁷⁰ ACA, Canc, reg. 3883, F 269v-275v, en data Molins de Rei, 24.11.1519.

⁷¹ El registre on es va copiar la confirmació de 1529 no s'ha conservat. El text és conegut per la confirmació del rei Felip I, de 1573, que la transcriu a partir d'un trasllat autèntic fet a Barcelona el 16 de febrer de 1537, clos pel notari Jeroni Mollet.

tocà sostre. Disposem d'un conjunt documental, dels anys 1537 i 1543, que permet representar-nos fins on arribava la complexitat del muntatge.

Els documents de 1537 comprenen capitulacions i procuracions atorgades per Miquel Berenguer Cristòfol de Barutell, donzell domiciliat a Barcelona, en qualitat de curador del menor Francesc de Barutell, clergue, obtentor del priorat de la capella, casa i hospital de Santa Bàrbara de Pruneres.⁷²

Per un cantó, hi ha un plec de procuracions atorgades a diversos personatges perquè puguin publicar, arreu del principat de Catalunya i els comtats del Rosselló i la Cerdanya, les gràcies i indulgències concedides al priorat i rebre les almoines que els devots i confreres hi destinin. Totes porten la data del 9 de febrer de 1537.

El nombre de predicadors-collectors no estava determinat per endavant, perquè hi ha encara tres procuracions amb l'espai per al nom en blanc. Les nominals són set: quatre en favor de laics residents a Barcelona, dues en favor de preveres de la diòcesi de Lleida, una en favor d'un beneficiat de la seu de Girona i una d'un clergue de la diòcesi de Saragossa. El formulari no entra en detalls sobre la remuneració deguda als collectors, ni com faran arribar el producte al seu principal. Només deixen clar que tindran la vigència d'un any i mig, a partir del 22 de setembre següent.

Per a més enllà dels confins de Catalunya, el negoci es plantejava en uns termes més precisos. Se n'encarregaven, per separat, dos individus de cognom foraster, Gaspar Molero i Gonzalo de Céspedes.

Amb data del 2 de juny del mateix any 1537, el curador del menor Barutell firmava una capitulació amb Gaspar Molero, prevere, mestre en teologia, per a la predicació i la publicació de les butlles, gràcies i indulgències concedides a la casa de Pruneres, als regnes d'Aragó, València i Navarra, per temps de dos anys, a partir del primer d'agost següent.

Mestre Molero es comprometia a abonar al Barutell 150 ducats d'or pel regne d'Aragó, 100 pel regne de València i 50 pel regne de Navarra; especificant que, si per raó de guerres o altre impediment, no podia fer les prèdiques al regne de Navarra, les faria al regne de Mallorca, pels mateixos 50 ducats.

Pel tenor del contracte ens assabentem que, en tots aquests regnes, la xarxa de questors locals no estava formada com a Catalunya. A fi d'estimular

⁷² Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, notari Jeroni Mollet, 342/69. Plec d'escriptures de l'any 1537, sense numerar.

la seva creació, el Barutell arrendador consentia cedir a mestre Molero la meitat dels acaptes, durant tres anys. Ho expressa amb aquestes paraules: *“Item és concordat entre les dites parts que, per quant en los dits regnes de present no y ha quistós per fer les plegues y demandes cada any per la dita casa e o hospital, axí com és en Cathalunya, per so lo dit mossèn Barutell, en dit nom, convé e promet, per quant lo dit mestra Molero se oferex de fer tot lo possible en assentar en los dits regnes les plegues, y perquè ab millor diligència lo dit mestra Molero ho fassa, promet de donar-li la meitat de tot lo que proceyrà en dits regnes, per temps de tres anys, comptadors del dia que seran fets los arrendaments de dites questes”*. Es preveia, doncs, que mestre Molero sotsarrendaria i, per evitar frau, havia de fer constar, a cada contracte particular, que el producte es dipositaria en mans d'un procurador comú establert a la capital de cada regne.

Un mes després, el 9 de juliol, el mateix Barutell firmava un compromís similar amb Gonzalo de Céspedes, ciutadà de Saragossa, igualment per a la predicació i collecta als mateixos regnes d'Aragó, València i Navarra, també per dos anys. En resultava, com es comprèn, una minva del guany previst per l'anterior Molero i el privava de l'exclusiva. Com a compensació, Gonzalo de Céspedes es comprometia a lliurar-li 70 ducats.

El tal Céspedes devia ser un home de molta empenta. El mateix dia 9 de juliol capitulava amb el curador Barutell el càrrec de la predicació de les indulgències i la collecta d'almoines encara més enllà: a Castella, Sicília, Sardenya i les Canàries; exactament, diu: *“En los regnes de Castilla e regnes e yllas de Cicília, e Cerdeña e Canàrias”*.

Les llicències reials de predicació que en aquell moment es posseïen no s'estenien a aquests països. Calia tramitar-ne l'obtenció, no solament a la cort reial, sinó també *“ab los contadors de la Cruzada e tesorés que tenen càrrech de la preycació e negociació de las Cruzadas y otras bullas”*. En parlen com d'una cosa fàcil d'aconseguir. Céspedes sol·licitava de Barutell, tan solament, una procuració per actuar en nom seu, un trasllat de les butlles i privilegis reials que ja es posseïen i un any de temps. Devia estar tan segur de l'èxit, que es comprometia a sufragar les despeses dels tràmits, així com l'obtenció, a cada bisbat, de les llicències locals per predicar, les còpies de les butlles i els privilegis i l'estampació dels cartells i de les butlletes que es lliuraven als fidels donants. Absolutament tot anava al seu càrrec, *“sens que lo dit mossèn Barutell ni dita casa de Santa Bàrbara, ni altre pel éls, àjan de contribuir en res de ditas despesas ni salaris”*. Exigia reservar-se, només, el punt clau del negoci, que era la taxa de les butlletes: *“La qual dita negociació e administració de ditas yndulgèncias e confraria, se aja de fer e fasa per via de bulletas o sumaris estanpats,*

per a vius y defunts, ab la tacha e preu de limosna que al dit Gonçalo de Çéspedes le parrà e boldrà; la qual dita tacha lo dit mossèn Barutell, en dit nom e per virtud de la facultad apostòlica que per enasò à-y, aya de fer e fasa segons per lo dit Gonçalo de Çéspedes le serà demanat, y que lo dit Gonçalo de Çéspedes pugua fer estampar ditas bulletas conjuntas per asò aont bé bist le serà y boldrà, pus en la sustància de aquellas no eçeda de lo contengud en ditas bullas apostòlicas de la concessió de ditas gràcias”.

L'arrendatari es comprometia a lliurar, nets, en els tres anys següents a l'inici de la negociació de les indulgències, 2.500 ducats d'or (equivalents a 3.000 lliures), pagadors dins la ciutat de Barcelona, a risc seu, en tres tandes de 800, 800 i 900 ducats. Posat que es comprometia a sufragar les despeses, reclamava que no se li exigís res més, fossin quins fossin els guanys que “*nostre senyor Déu de aquella negociació donarà, en qualsevol manera, en tots los dits partits e terras, de ditas almoynas, e tacha de ditas bullas e confraria, per raó de dita preycació y administració*”.

Ignorem si Gonzalo de Céspedes aconseguí, a la cort reial, l'expedició de la llicència que necessitava per a les predicacions fora dels territoris de la corona d'Aragó. De valedors ben situats, sembla que no n'hi faltaven: un dels testimonis del seu contracte era el magnífic Diego de Valladolid, tesorero de la Santa Croada.

Sis anys més tard, el 1543, el clergue Francesc de Barutell, prior de Santa Bàrbara, ja havia assolit la majoria d'edat. Els mesos d'octubre i novembre estipulava personalment uns contractes similars als que havia firmat, l'any 1537, el seu curador.⁷³

El dia 25 d'octubre firmava una concòrdia amb l'honorable Jerónimo de Valenzuela, que es diu mercader ciutadà de Barcelona. En termes pràcticament idèntics als de la concòrdia anterior de Gaspar Molero, el mercader prenia al seu càrrec la predicació de les indulgències, per si mateix o per delegats, als regnes d'Aragó i de València, per dos anys. Prometia pagar al prior 200 lliures barceloneses per Aragó, i 100 per València. Els únics papers que li calia aconseguir eren les llicències dels ordinaris de cada bisbat.

Pel que diuen, entenem que no s'havia avançat gaire en la consolidació del negoci. Novament es declara que, en aquests dos regnes, la xarxa de predicadors no estava establerta. Així, el prior, “*per quant lo dit Valensuella se*

⁷³ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, notari Jeroni Mollet, 342/14, *Duodecimum reportorium*, sense foliar; 342/66. Plec d'escriptures de 1543.

offerex de fer tot lo posible en assentar en los dits regnes les plegues, y perquè ab millor diligència lo dit Valensuella ho fassa, promet donar-li la meytat de tot lo que procehirà en dits regnes per temps de tres anys”.

No devia haver-hi, tampoc, gaire pràctica en aquest tipus de contractes. S'hi descobriren alguns punts foscos i, per tal d'afinar-los, les parts firmaren una nova concòrdia, datant-la el mateix dia 25 d'octubre, però sens dubte posterior.

S'adonaren, per exemple, que el bisbat de Tortosa està migpartit entre Catalunya i València, i seria malaguanyat que, un cop obtinguda la llicència episcopal per predicar-hi, no s'aprofités per a tot el seu territori. Fou estipulat, doncs, que l'arrendatari podia estendre la seva xarxa de predicadors a la part del bisbat de Tortosa que toca Catalunya; això sí, abonant 20 ducats d'escreix.

Per al cas, no gens improbable que en algun bisbat es produïssin oposicions després de començada la predicació, la validesa del contracte s'hi prorrogava per un any.

Mirant pel darrer cèntim, el jove Barutell descobrí que el preu alçat de l'arrendament havia estat expressat en moneda barcelonesa, que era de valor inferior a l'aragonesa i la valenciana. L'arrendatari, doncs, percebria les taxes en moneda superior a la del preu de l'arrendament. *“Ha paregut fora de rahó”*, deia, que el sobrepreu fos únicament en favor de l'arrendatari. L'obligà a pactar que *“lo augment que la moneda valenciana o aragonesa farà a la moneda catalana, se haje de partir mig e mig, e la una mitat del dit creximent sia del dit prior”*.

En aquests nous arrendaments, la taxa de les butlles no es deixà a la discreció de l'arrendatari; si més no, formalment. Amb data del 13 de novembre, Francesc de Barutell manifestà, en presència del notari i de testimonis, que en virtut de les cartes de germandat concedides pel capítol de la basílica del Laterà i pel mestre general de l'Hospital del Sant Esperit, de Roma, taxava, a l'Aragó, a Catalunya i a València, dos sous de bona moneda corrent per l'ingrés dels vius a la confraria de Santa Bàrbara i un sou per l'ingrés de les ànimes dels difunts.

Vet ací, però, que oblidà taxar la simple obtenció de les indulgències, sense ingrés a la confraria. El dia 20 de novembre va haver de fer una nova declaració i afegir que la taxa per fruir de les gràcies i indulgències consistia també en dos sous de la mateixa moneda, per als vius, i un sou per als difunts.

Tanmateix, els patrons, priors i arrendataris d'aquell any 1543, ignoraven que el negoci de les indulgències tenia els dies comptats. Només se'n salvaria la butlla de la Santa Croada.

LA SUPRESSIÓ DE LES QUESTORIES

Els cristians reformats del segle XVI atacaren a fons l'existència del Purgatori, la concessió d'indulgències, la veneració de les relíquies i el culte als sants. Les relíquies, en particular, foren objecte de befa, escarni i crema.

Els pares del concili de Trento, inaugurat l'any 1545, preocupats per qüestions dogmàtiques de més importància, van anar demorant el tractament d'alguns d'aquells temes, verament problemàtics i de difícil justificació. Sobre les indulgències, en concret, no es pronunciaren fins a la darrera sessió, el 4 de desembre de 1563, amb unes grans presses per cloure, l'endemà mateix, el concili. Es limitaren a declarar que la pràctica eclesial legitimava la concessió d'indulgències i a recomanar als bisbes que no hi toleressin abusos.

En l'ordre disciplinari, ja abans, en la sessió 21, el concili havia prohibit absolutament les questories vinculades a indulgències, damnant fins i tot el nom de questors. Cancellaren els privilegis concedits a les esglésies i hospitals, i també els costums, per més immemorials que fossin, de *vendre* indulgències a canvi d'almoines. Les indulgències, com a gràcies espirituals, s'havien de concedir de manera gratuïta.

L'aplicació dels decrets conciliars no es féu esperar gaire. Per al regne de Castella, el rei Felip ordenà tot seguit a les autoritats "*que no consientan ni den lugar que anden los questores pidiendo limosnas, ni que se hagan demandas con publicación de indulgencias*" i encara més, en general, que cap monestir, església, hospital o obra pia captés sense llicència prèvia del Consell Reial.⁷⁴ El concili provincial de Tarragona es reuní per tractar de l'aplicació dels decrets el 2 d'octubre de 1564, però no concloué les seves sessions fins al 10 de març de 1566.

Els interessos dels arrendadors, arrendataris i questors d'almoines, eren massa vius perquè renunciessin a les vies d'ingressos de diners de les quals tant s'havien aprofitat. Al marge dels decrets conciliars, continuaren predicant indulgències i collectant almoines. L'any 1568, un questor del santuari de Montserrat, quan es presentà a Artedó, prop de la Seu d'Urgell, fou rebut pel batlle amb els insults de "*lladre, traïdor y afrontador*". Li recriminava que, "si fos res de bé, no aniria per les portes demanant".⁷⁵ L'any anterior, 1567,

⁷⁴ *Novísima Recopilación*, Llibre I, títol XXVIII, llei V.

⁷⁵ Francesc CARRERAS Y CANDI, "Los almoyners o baciners de Montserrat", *Calendari català per a l'any 1900, coleccionat y publicat per Joan Bta. Batlle*, Barcelona, L'Arxiu [1900], pàg. 49-54.

els responsables del santuari de Pruneres recorregueren al lloctinent reial de Catalunya, el noble Diego Hurtado de Mendoza, per intentar invalidar les noves oposicions al negoci. N'obtingueren una circular general. El lloctinent hi explicava que els monarques havien concedit privilegi als procuradors de la capella per sol·licitar almoines per tot el principat de Catalunya i els comtats del Rosselló i la Cerdanya, i que ara, esgrimint decrets conciliaris i butlles papals, hi havia qui impedia els acaptes. En virtut de la seva autoritat, el lloctinent reial confirmava (sense transcriure'l) el privilegi de l'emperador Carles, del 27 de juliol de 1529, i ordenava que fos observat.⁷⁶

El manament del lloctinent reial no fou suficient per salvar la interdicció conciliar de les questories. Sis anys més tard, el 1573, Joan de Barutell, senyor del castell i terme de Bestracà, patró de la capella de Pruneres, i el rector o prior (que resta innominat), gosaren adreçar-se directament al rei Felip I per resoldre la seva deteriorada situació. Li presentaren un trasllat del privilegi de l'emperador Carles i sol·licitaren que el confirmés.

Assessorat pel Consell d'Aragó, el rei Felip hi consentí. Transcrivé literalment el privilegi del seu pare i el confirmà, però hi establí unes limitacions molt fortes. Quant a la col·lectoria, posà la condició que, abans d'exercir-la, calia presentar la confirmació de la llicència d'almoines al bisbe de la diòcesi que correspongués i calia obtenir igualment la llicència prèvia del comissari de la butlla de la Croada. Prohibia l'arrendament i també els abusos dels questors, d'acord amb el decret del concili de Trento.⁷⁷

Fou un cop molt dur per a l'estabilitat del santuari. El tradicional i lucratiu binomi indulgència-almoina passava a la història. Només quedava dempeus la confraria, aquesta sí, ornada de moltes indulgències. Es desmantellava el negoci dels arrendataris i, de retop, el dels arrendadors. L'any 1577, un prevere francès resident a la parròquia de Sant Miquel de Pera, de la baronia d'Oix i Bestracà, encara tenia la voluntat de fundar un benefici a Santa Bàrbara, aplicant-hi un discret censal de 24 sous anuals de pensió que, a la seva mort, restaria propietat de la capella.⁷⁸ Suposem que el servei religiós i l'afluència de visitants començaren a flaquejar. De l'any 1613 hi ha notícia que un ermità de professió, fra Pedro de los Reyes, del

⁷⁶ ACA, Canc, reg. 4696, F 59v-60v, en data Barcelona, 03.07.1567.

⁷⁷ ACA, Canc, reg. 4305, F 74v-91r, en data San Lorenzo, 06.07.1573. Amb aquest, són quatre els registres de l'Arxiu Reial on es pot llegir el privilegi del rei Ferrando, de 1503.

⁷⁸ Arxiu diocesà de Girona, G-79, en data Girona, 26.02.1577. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

bisbat de Leiria (Portugal), havia fet estada a la capella durant un any. No era prevere. Tenia vint-i-dos anys.⁷⁹ L'albergueria, amb les rendes disminuïdes, pocs serveis podia oferir. Dels segles XVI, XVII i XVIII no es coneix cap edició de cobles o goigs en honor de Santa Bàrbara de Pruneres.⁸⁰

UN INTENT DE REDREÇ

Al segle XVIII, la devoció a santa Bàrbara conegué, pel que sembla, una gran expansió. N'és mostra, i a la vegada causa, el fet que el rei Fernando VI prengué per muller Maria Bàrbara de Portugal (1729-1758) i que tots dos elegissin sepultura a l'església de Santa Bàrbara de les saleses de Madrid. L'any 1734, el consell municipal de Palma, a Mallorca, declarava santa Bàrbara patrona menys principal de la ciutat.⁸¹ Alguns regiments d'artilleria la prengueren per patrona.⁸²

A l'inici del segle, Llorenç de Barutell i d'Erill, senyor dels castells d'Oix i Bestracà, reconeixia implícitament que l'afluència de visitants de la capella era molt baixa. Com a fundador i membre actiu de l'*Acadèmia desconfiada*, de Barcelona (1700-1703), hi presentava papers literaris amb l'humil sobrenom d'*Ermità de Pruneres*.⁸³ La devoció per la santa local, però, es mantenia. El mercedari Manuel Marian Ribera compongué i féu imprimir-ne una novena. Dedicà l'opuscle a fra Lluís de Barutell i d'Erill, de l'orde de predicadors, vicari general de la província d'Aragó, germà del mencionat Llorenç. La datà el 15 de novembre de 1720. A la presentació, destacava el privilegi reial de

⁷⁹ Amb la intenció de regressar al seu país, el vicari general de Girona li expedí una carta de recomanació perquè pogués captar: Arxiu Diocesà de Girona, U-318, F 82v-83r, en data Girona, 19.04.1613. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

⁸⁰ No se'n troba cap als llibres clàssics de Joan Bta. BATLLE, *Los goigs a Catalunya*, Barcelona, Altés impressor, 1924; *Los goigs a Catalunya en lo segle XVIII*, Barcelona, Tipografia catòlica, 1925. Joan AMADES; Josep COLOMINES, *Els goigs. Imatgeria popular catalana*, 2 vol., Barcelona, Editorial Orbis, 1948, no reporten cap edició de goigs relatius a Pruneres.

⁸¹ L'expedient oficial per a la declaració fou publicat al *Boletín de la Sociedad arqueológica luliana* 7, Palma 1897-1898, pàg. 222-226.

⁸² El patronatge de santa Bàrbara sobre l'arma d'artilleria no era general. El cos d'artillers de guarnició de la Ciutadella de Barcelona tenia per patró sant Segimon, i el de la mestrança general d'artilleria, també de Barcelona, la Mare de Déu del Carme: AMADES-COLOMINES, *Els goigs cit.*, vol. 2, pàg. 148.

⁸³ *Diccionari biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres-Fundació Noguera, 2012, pàg. 63.

1503, tan clar i expressiu de la fundació del santuari per part de l'ambaixador de Jaume I, pretès predecessor dels actuals Barutells.⁸⁴

Pel que fa a l'església, havia davallat a la categoria de capella ermitana. En la visita pastoral del 19 de setembre de 1730, el bisbe Baltasar de Bastero observà que els dos altars laterals, de Santa Caterina i de Sant Bartomeu, no tenien ara ni cap benefici propi. Per a les celebracions litúrgiques, la capella només comptava amb dos jocs d'ornaments i hi mancava personal fix.⁸⁵ L'any 1738, un laic resident a la mateixa parròquia de Sant Llorenç d'Oix es prestà a servir-la. Pels seus bons antecedents, el vicari general li concedí llicència per residir-hi i l'autoritzà per captar, per masos i nuclis de població, en un circuit de tres hores.⁸⁶

A final de 1741, ajudant-hi una conjuntura econòmica favorable, un grup de parroquians d'Oix, devots de la santa, dirigits pels rectors de la parròquia de Sant Llorenç i de la capella, sumaren esforços per intentar aturar la degradació del santuari.

El grup de devots, pel seu cantó, impetrà del bisbe de Girona la fundació d'una nova confraria, enriquida amb indulgències papals. Amb data del 20 de desembre de 1741, el vicari general els n'atorgà llicència i, poc després, erigia canònicament la confraria, a instància de Joan Antoni de Barutell i Cancer, prior de la capella.⁸⁷ En un paper intern, però, es feia constar sospitosament que havia estat el papa Benet XIV qui havia concedit un jubileu pleníssim a la capella i la llicència per fundar-hi la confraria.⁸⁸

Per altra banda, uns pocs anys més tard, D. Joan Antoni de Barutell i de Viladomar i Francesc Crusell, en qualitat de patró i procurador (del prior),

⁸⁴ *Novenario a la gloriosa virgen y mártir santa Bárbara en su capilla y priorato del monte de Pruneras. "Por el R.P.M. Fr. Manuel Mariano Ribera. Impreso en Barcelona con licencia, y reimpresso en Zaragoza por Magallón, [1720?]"*. Exemplar de la Biblioteca Nacional de Catalunya digitalitzat per Google Llibres. El mateix P. Ribera comentà la insòlita exclusiva d'almoines del santuari al llibre *Real Patronato de los serenísimos señores Reyes de España en el real y militar orden de Ntra. Sra. de la Merced, Redención de cautivos*, Barcelona, Pablo Campins impressor, 1725, pàg. 470-471.

⁸⁵ Arxiu Diocesà de Girona, P-117, F 349r-v.

⁸⁶ Arxiu Diocesà de Girona, U-277, F 275r; en data Girona, 11.02.1738. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104. La capella és designada com "*capella hermitana Sancte Barbare, virginis et martiris, in dicta parrochia et termino de Oix constructa*".

⁸⁷ Arxiu Diocesà de Girona, U-278, F 194r-v, en data Girona, 20.12.1741; F 209v-210v, en data Girona, 18.04.1742. Citats per MARQUÈS, *Ermites i ermitans cit.*, pàg. 104. Aquest prior també fou acadèmic: *Diccionari biogràfic cit.*, pàg. 62-63.

⁸⁸ Biblioteca Nacional de Catalunya, Fons F. Sagarra 43/1/3.

respectivament, de Pruneres, elevaren al rei Fernando VI una sol·licitud perquè confirmés i actualitzés els antics privilegis que permetien captar en favor de la capella. Ho feien amb un memorial que contenia aquells privilegis, traduïts al castellà. Per descomptat, el memorial posava per endavant la conservació al santuari de la relíquia insigne i els nombrosos miracles obrats per intercessió de la santa titular.

Com era habitual, des de Madrid s'ordenà a la Reial Audiència de Catalunya que informés sobre el memorial presentat i l'oportunitat de concedir el que sol·licitava. L'informe o consulta porta data del 4 d'agost de 1747.

Els magistrats que la firmen diuen que han practicat les diligències oportunes per escatir la situació en què es trobava la capella. De les quals –diuen– resulta que, d'uns tres anys ençà, es fan acaptes, amb llicència del bisbe de Girona, per reconstruir l'alberg del santuari i poder acollir-hi els visitants. Diuen que saben, també, que s'ha restablert la confraria d'acord amb la normativa pontifícia, però que, dels anys precedents, no hi ha notícia que les facultats atorgades pels privilegis reials es portessin a la pràctica. En conclusió, atenent les limitacions que imposava el privilegi del rei Felip, de 1573, quant a sol·licitar prèviament dels bisbes i del comissari de la Croada la llicència per captar i la prohibició d'arrendar, la Reial Audiència no trobava inconvenient perquè es procedís a una nova confirmació dels antics privilegis. Advertia, tanmateix, que no considerava oportú confirmar l'ús d'armes, concedit per l'emperador Carles al prior i als questors. Assegurava que, en aquell moment, no existia perill de lladres i malfactors a Catalunya, i que una llicència particular d'armes podia suscitar emulacions per part d'altres institucions.⁸⁹

“Les cosas de palau van espau”. Dos anys més tard, s'expedia des de Madrid la Reial Cèdula de Fernando VI, que confirmava els privilegis de Pruneres, exceptuant la llicència d'ús d'armes, tal com la Reial Audiència havia recomanat.

La confirmació porta la data Buen Retiro, 15 d'abril de 1749. Repeteix que l'església guarda els pits amputats a la santa màrtir, portats d'Orient per un Barutell *“que fué por embaxador del señor Rey Don Jayme el Primero de Aragón a los dominios de los sarracenos, donde está el cuerpo de la misma santa, quedando*

⁸⁹ ACA, Reial Audiència, registre 466, F 297r-301v, en data Barcelona, 04.08.1747. Publicat a l'Apèndix documental, núm. 7.

él y sus sucesores por patronos de la expressada iglesia que edificó". Menciona el privilegi de Jaume I i, ometent les altres confirmacions, menciona la del rei Felip, de l'any 1573, i la transcriu íntegrament. La qual, com ja hem indicat, confirma i transcriu la confirmació de l'emperador Carles, de 1529, la qual confirma i transcriu la seva pròpia confirmació de l'any 1519, que confirma i transcriu la del rei Ferrando II, de 1503.⁹⁰

Mentrestant, havia tingut lloc, el 13 de juny de 1747, la visita pastoral de la capella per un delegat del bisbe Lorenzo de Taranco. El visitador expressa que el benefici del priorat està unit al de Santa Caterina, de la mateixa església. L'obté D. Josep de Barutell, clergue, en aquell moment absent, que no se sap si resideix a Puigcerdà o a Barcelona. Els dos altars laterals continuen sense ara. La capella compta amb un calze de plata, un missal i un reliquiari de plata –diu–, "*con reliquias de santa Bárbara*".⁹¹

L'eficàcia de la Reial Cèdula de 1749 no fou apodíctica. Tot continuà, més o menys, com estava. L'agost de 1765, el vicari general autoritzava a un pagès oriünd de la parròquia de Sant Esteve de Llanars, al Ripollès, que pogués residir a la capella com a ermità i captar, tant per les cases com a les portes de les esglésies, en un circuit de quatre llegües. Indicava expressament que el producte es destinava al sosteniment del mateix ermità i el manteniment de la capella.⁹²

Al marge dels acaptes personals de l'ermità, D. Llorenç de Barutell i Francesc Cruselles, patró i procurador, respectivament, de l'església, intentaren reprendre els acaptes institucionals. A final del mateix any 1765, presentaren un nou memorial al capità general de Catalunya sol·licitant que es respectés el seu dret i, més en concret, la publicació dels privilegis que els autoritzaven per captar. Segons expressen, el batlle de Monistrol n'havia impedit la publicació, no sabem amb quin pretext. Potser perquè ja era mort el monarca que ho havia autoritzat darrerament (1759). La Reial Audiència, consultada pel capità general, s'inclinà a considerar en vigor els privilegis i ordenar al batlle de Monistrol que en permetés la publicació.⁹³

⁹⁰ La Reial Cèdula de 1749 no s'ha trobat copiada als registres de la Reial Audiència, segurament, perquè no fou presentada per a la seva registració. Consta que l'any 1765 ja se n'havien imprès exemplars. La podem llegir en una impressió de 1777, citada més endavant.

⁹¹ Arxiu Diocesà de Girona, P-128, F 265v.

⁹² Arxiu Diocesà de Girona, U-282, F 298r, en data Girona, 12.08.1765. Citat per MARQUÈS, *Ermites i santuaris cit.*, pàg. 104.

⁹³ ACA, Reial Audiència, registre 806, F 22r-23r, en data Barcelona, 23.01.1766.

La prosperitat de la capella, tanmateix, continuava encallada. Aquell mateix any 1765, els confreres del patronat (sic) i el prior de l'església (sense nom) es decidiren a sol·licitar al rei Carles III que confirmés i actualitzés novament els antics privilegis. No els presentaren en un memorial manuscrit, sinó en un imprès titulat "*Gracias y privilegios concedidos por diferentes señores reyes de España*".⁹⁴ Exposaven que la capella "*siempre ha sido muy concurrida de los fieles, tanto del país como de toda Hespaña*" (però no de l'estranger).

La Reial Audiència, consultada sobre l'oportunitat d'accedir a la nova petició, es limità a remetre a l'informe firmat vint anys enrere, el 1747, dient que no tenia res a afegir-hi.⁹⁵ Amb aquest informe favorable, el monarca espanyol, amb una Reial Cèdula datada a San Ildefonso el 8 de setembre de 1767, accedí a la sol·licitud de confirmació.

Aquesta confirmació, que és la darrera coneguda, tampoc no transcriu tots els privilegis. Es limita a referir-se a la confirmació precedent, la de 1749, i la confirma, sense transcriure-la, tampoc.⁹⁶

Les dificultats per fer respectar els privilegis devien continuar. L'any 1777, els interessats per la subsistència de la capella es decidiren a portar a la impremta les dues darreres confirmacions reials, la de 1749 i la de 1767.

Sortosament, s'ha conservat un exemplar d'aquesta impressió. Té 24 pàgines. A la contraportada hi ha un gravat al boix amb la imatge de la santa: "*Santa Bárbara del Monte de Pruneras, especial defensora de tempestades*".

El títol de l'opuscle és aquest: "*Gracias y privilegios especiales concedidos por diferentes señores reyes de España, confirmados por la magestad del señor Don Fernando VI, y nuevamente por nuestro cathólico monarca Carlos III (que Dios guarde), a favor del prior e iglesia de la virgen y mártir Santa Bárbara, construida en el monte de Pruneras, del obispado de Gerona, del Principado de Cataluña, y de sus procuradores y substituidos*".⁹⁷

El text es presenta en forma de trasllat autèntic, firmat per dos notaris de Barcelona, el 17 de juny de 1777. Transcriuen extensament, en primer lloc,

⁹⁴ Quant a aquesta impressió, de 1765 o anterior, no se n'ha localitzat cap exemplar.

⁹⁵ ACA, Reial Audiència, registre 806, F 263r-264r, en data Barcelona, 03.07.1766.

⁹⁶ En aquesta ocasió, la Reial Cèdula fou portada a la secretaria de la Reial Audiència per a la seva registració: ACA, Reial Audiència, reg. 884, F 4r-7r, en data Barcelona, 21.01.1768.

⁹⁷ Barcelona, *En la imprenta de los herederos de María Angela Martí, Plaza de San Jaime [1777]*: Biblioteca Nacional de Catalunya, F. Bon. 13.288.

la Reial Cèdula de 1749, a partir d'un trasllat ordenat per la Reial Audiència el 10 de maig de 1763; després, la Reial Cèdula de Carles III, de 1767, més breu, amb la seva diligència de registració, del 21 de gener de 1768.

Fa de mal dir si els responsables del santuari de Pruneres eren conscients que lluitaven contra corrent. El sistema de finançament de les institucions religioses per mitjà d'almoines captades públicament es considerava socialment nociu. Per això fou prohibit. Una Reial Cèdula del 20 de febrer de 1783 en cancel·là totes les llicències, "*teniendo presentes los excesos y abusos que cometen las personas que andan vagantes por el reyno con demandas de diferentes santuarios, los engaños artificiosos y estafas que practican para recoger limosna, y las leyes reales, constituciones apostólicas y disposiciones conciliares que las prohíben*".⁹⁸

Els acaptes no estaven desacreditats només als ambients governatius. El mateix rector d'Oix, en una carta privada al prior de Santa Bàrbara, datada el 6 de setembre de 1786, protestava que s'adjudiqués "*como a bienes propios del priorato las limosnas que dan los fieles por santa Bárbara*". En realitat, essent així, "*no deurían los questores pedir limosna por santa Bárbara, sino limosna por el prior de Santa Bárbara*".⁹⁹

No era fàcil que els priors renunciessin als emoluments procedents de les questories. Encara l'any 1800, Joan de Cortada, prior del santuari de Santa Bàrbara, tramità la restauració de la legalitat de la seva. Presentà al rei Carles IV una còpia impresa dels privilegis, i amb un escrit datat a Madrid el 28 d'octubre de 1800, no tenia empatx a exposar que Jaume I havia concedit privilegi d'acaptes a Bernat de Barutell (sic), el seu ambaixador, per haver importat la relíquia de la santa; i que l'hospital annex s'havia pogut construir gràcies a les almoines. Sol·licitava ser exceptuat de la prohibició general de 1783. Ho aconseguí. Li fou concedit privilegi d'acaptes, limitat "*en los reynos de la Corona de Aragón*".¹⁰⁰

Sembla que aquest fou el darrer privilegi reial obtingut pels priors. El muntatge de la recollida d'almoines, però, continuà fins ben entrat el segle XIX. S'han conservat exemplars del formulari imprès que autenticava les llibretes en què els procuradors havien d'apuntar les almoines rebudes. El

⁹⁸ *Novísima Recopilación*, Llibre I, títol XXVIII, llei VII.

⁹⁹ Biblioteca Nacional de Catalunya, Fons F. Sagarra, 43/1/3.

¹⁰⁰ Biblioteca Nacional de Catalunya, F. Bon. 13.419. És un doble full, imprès a Madrid el 10.11.1803.

títol de l'imprès diu així: "*Libro en donde se escriben las limosnas y cofrades, así vivos como difuntos, de la amabilísima nuestra protectora, patrona y gloriosa santa Bárbara, del monte de Pruneras, sita en el obispado de Gerona, principado de Cataluña*". Adverteix: "*Sirve para todas las ciudades, villas y lugares del reino de España*". L'autenticació és aquesta: "*Digo yo, el infrascrito como a prior que soy de dicho santuario, que he entregado el presente libro al portador del mismo con las facultades de escribir en él lo que los fieles devotos dieren, ya por razón de cofrades como por razón de mandas y limosnas. De todo lo que me dará cuenta para archivarlo*". Ho data a Barcelona (no a Pruneres), i firma: "*El prior de Santa Bárbara*".¹⁰¹

S'hi posà prou d'esforç. S'imprimiren goigs, alguns en castellà, que daten de mitjan segle XIX. Glossen episodis de la vida de la santa, i només al títol es refereixen a Pruneres.¹⁰² D'entre 1830 i 1870, aproximadament, s'ha conservat una cinquantena de llicències originals atorgades per diversos bisbats de Castella endins per captar.¹⁰³ Les més modernes estan impetrades a nom de Gaietà de Dalmau i Dalmau. És possible que fos el darrer prior titular.

Apèndix documental

[1]

Barcelona, 4 de novembre 1361

El rei Pere Terç transcriu i confirma un privilegi de Jaume I que autoritza les indulgències concedides a la capella de Santa Bàrbara de Pruneres per una multitud de prelats, i atorga guiatge als qui visitin la capella i hi destinin almoines (València, 19 de març 1270). Revalida el privilegi en tots els seus punts, inclòs un guiatge als questors.

Noverint universi quod nos Petrus et c^a. Viso quoddam privilegio illustrissimi domini Jacobi recolende memorie regis Aragonum, et eius sigillo pendentis munito tenoris sequentis:

¹⁰¹ Biblioteca Nacional de Catalunya, F. Bon. 13.367. També n'hi ha un exemplar al Fons F. Sagarra, 43/1/1.

¹⁰² Biblioteca Nacional de Catalunya, Goigs 20/93, 95 i 103.

¹⁰³ Biblioteca Nacional de Catalunya, Fons F. Sagarra, 43/1/2.

“Noverint universi presentem paginam inspecturi quod nos Jacobus Dei gracia rex Aragonum, Maioricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli ac dominus Montispezzulani, vidimus et legi fecimus omnes cartas inferius nominatas in quibus parantur multe et magne indulgencie omnibus vere penitentibus et confessis qui ecclesiam Sancte Barbare sitam in monte de Pruneriis, in diocesi gerundensi, visitaverint vel ei sua beneficia contulerint seu miserint undecumque, videlicet: [1] fratris Angeli gradensis patriarche et Dalmacie primatis litteram indulgencie octuaginta dierum; [2] item Jacobi jerosolimitani patriarche quadraginta dierum; [3] item Sancii toletani archiepiscopi XL dierum; [4] item J. compostellani archiepiscopi XL dierum; [5] item ff(ratris) R. hispalensis archiepiscopi XL dierum; [6] item Benedicti terrachonensis archiepiscopi XL dierum; [7] item Jacobi narbonensis archiepiscopi XL dierum; [8] item Guidonis, successoris ipsius, XL dierum; [9] item Bianchi marrochitani episcopi XL dierum; [10] item fratris Laurentii episcopi de Cepta XL dierum; [11] item fratris Johannis gadicensis episcopi XL dierum; [12] item fratris Rotberti silvensis episcopi XL dierum; [13] item fratris P. pacensis episcopi XL dierum; [14] item Petri placentini episcopi XL dierum; [15] item Ff. cordubensis episcopi XL dierum; [16] item Pascasii gienensis episcopi XL dierum; [17] item S. damorensis episcopi XL dierum; [18] item P. cauriensis episcopi XL dierum; [19] item Ff. cauriensis episcopi, successoris eius, XL dierum; [20] item D. civitatensis episcopi, XL dierum; [21] item Egidii tudensis episcopi XL dierum; [22] item Munionis mindonensis episcopi XL dierum; [23] item ffratris D. abulensis episcopi XL dierum; [24] item Ff. palentini episcopi XL dierum; [25] item fratris Martini secobiensis episcopi XL dierum; [26] item Ff. secobiensis episcopi, successoris eius, XL dierum; [27] item Egidii oxmensis episcopi XL dierum; [28] item Augustini oxonensis et sororiensis episcopi, successoris eius, XL dierum; [29] item P. pampilonensis episcopi XL dierum; [30] item Ff. tirasonensis episcopi XL dierum; [31] item A. cesaraugustani episcopi XL dierum; [32] item D. oscensis episcopi XL dierum; [33] item fratris P. secorbiensis episcopi XL dierum; [34] item fratris Andree valentini episcopi XL dierum; [35] item fratris P. kartaginensis episcopi XL dierum; [36] item B. terdusensis (*sic*) episcopi XL dierum; [37] item Guillermi ilderdensis episcopi XL dierum; [38] item Aprilis urgellensis episcopi XL dierum; [39] item A. barchinonensis episcopi XL dierum; [40] item Raimundi vicensis episcopi XL dierum; [41] item Berengarii episcopi elnensis xxx^a dierum; [42] item Berengarii episcopi elnensis, successoris eius, XL dierum; [43] item G. magalonensis episcopi XL dierum; [44] item ffratris A. Conven(arum) episcopi XL dierum; [45] item Theodorici vironensis episcopi XL dierum.

Vidimus insuper et legi fecimus [46] litteram domini Alaxandri pape quarti, bulla plumbea munitam, in qua concedit indulgenciam C dierum omnibus vere penitentibus et confessis qui ad predictam ecclesiam Sancte Barbare in die festivitatis ipsius causa devocionis accesserint, et usque ad octo dies sequentes, sicut in eadem littera continetur lacius. Et nos, ob reverenciam domini nostri Jhesuchristi et beate Barbare virginis et martiris supradicte, recipimus per nos et successores nostros sub nostra proteccionem et guidatico speciali per omnia loca domini[i] ac jurisdictionis nostre omnes illos et res eorum universas qui prefatam ecclesiam Sancte Barbare causa devocionis visitaverint, sint de terra nostra seu de patria aliena, eundo, stando et redeundo donec ad domos proprias sint reversi; eodem guidatico munientes questores omnes qui in nomine dicte virginis elemosinas pecierint seu collegerint ubicumque, defendentes et prohibentes quod nemo sit ausus dictos questores seu res aliquas quas habuerint seu duxerint capere seu a[u]fferre vel questum elemosinarum eis impedire in aliquo seu turbare, imponentes violatori cuilibet nostri guidatici supradicti, tam in visitoribus dicte ecclesie quam in questoribus et bonis aliquibus eorundem, penam quingentorum aureorum nobis et nostris successoribus solvendum, dampno dato iniuriam passis in duplo primitus restituto; mandantes firmiter et districte cum hoc publico instrumento imperpetuo valituro omnibus baiulis nostris et vicariis et meriniis (sic), vel alias locum nostrum vel nostrorum tenentibus, constitutis seu constituendis, quod prefatum guidaticum nostrum custodiant et observent et faciant inviolabiliter observari, penam a nobis impositam sine aliquo remedio extorquentes et dampna data, ut dictum est, restitui facientes a comittentibus in predictis. Data Valencie XIII° kalendas aprilis anno Domini millesimo CC^o LX° nono. Signum Jacobi Dei gracia regis Aragonum, Maioricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispeulani. Testes sunt: A. cesaraugustanus episcopus. G. ilerdensis episcopus. Ffrater A. valentinus episcopus. Bernardus Guillermi de Antencia. Carrocus dominus de Ripolleteo. Ego G. Petri, archidiaconus valentinus, supradictas cartas legi de mandato domini Regis. Signum Simonis de Sancto Felicio, qui mandato domini Regis predicti scribi fecit et clausit loco, die et anno prefixis”.

Idcirco nos, vestigiis prefati domini predecessoris nostri inherentes, ob reverenciam domini nostri Jhesuchristi et beate Barbare virginis et martiris supradicte, prescriptum privilegium confirmamus et eciam de novo recepimus, per nos et successores nostros, sub nostra proteccionem et guidatico speciali, per omnia loca domini ac jurisdictionis nostre,

omnes illos et res eorum universas qui pefatam ecclesiam Sancte Barbare causa devocionis visitaverint, sive sint de terra nostra sive de patria aliena, eundo, stando [et] redeundo, donec ad domos proprias sint reversi; eodem guidatico munientes questores omnes qui in nomine dicte virginis elemosinas pecierint seu collegerint ubicumque, districcius prohibentes quod nemo sit ausus dictos questores seu res aliquas quas habuerint seu duxerint, capere seu auferre vel questum elemosinarum eis impedire in aliquo seu turbare; imponentes violatori cuilibet nostri guidatici supradicti, tam in visitoribus dicte ecclesie quam in questoribus et bonis aliquibus eorundem, penam quingentorum aureorum nobis et nostris successoribus solvendorum, dampno dato iniuriam passis primitus restituto; mandantes firmiter et districte universis et singulis officialibus nostris in Aragonia et Cathalonia et per alia regna et terras nostras constitutis, presentibus et futuris, quos (sic) huiusmodi nostrum guidaticum perpetuo firmum habeant et teneant, et faciant ab aliis inviolabiliter teneri et observari, et non contraveniant nec aliquem contravenire permittant aliqua racione; quodque omnes et singulos questores et alias quascumque personas recipientes confratrias, vota, legata, elemosinas vel alia jura ad pefatam ecclesiam Sancte Barbare pertinentes absque ipsius ecclesie rectoris vel eius procuratoris licenciam et potestatem compellant fortiter et districte ad solvendum et restituendum ea dicto rectori, vel eius procuratori, cum per ipsum fuerint requisiti, et tales falsarios sic corrigere studeant quod eis cedat ad penam et aliis in exemplum. In quorum testimonium presentem cartam nostram fieri jussimus sigillo nostre magestatis impendenti munitam, datam Barchinone quarta die novembris anno a nativitate Domini millesimo CCC^o LX° primo, nostrique regni vicesimo sexto. P. cancellarius.

Signum Petri Dei gracia regis Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie.

Testes sunt: Romeus, episcopus ilerdensis. Infans Raymundus Berengarii, comes Impuriarum. Petrus comes Urgelli. Infans Ferdinandus, marchio dertusensis. Hugo vicecomes Cardone.

Sig-num mei, Petri Martini, scriptoris pefati domini Regis qui hoc scripsi et clausi (...).

Petrus Martini mandato domini Regis facto per dominum cancellarium, qui eam vidit.

[2]

Girona, 17 de desembre 1370

Guillem de Vilagaià, vicari general del bisbe de Girona, a instància del rector de Santa Bàrbara de Pruneres, exhorta els oficials reials de la ciutat i del bisbat a obligar Sanç de Sant Martí, fals questor de les almoines i confraries dedicades a la santa, a lliurar el material i els diners col·lectats, a ell, o a Guillem Oliver de Riba, que n'és arrendatari.

Venerabilibus vicario et subvicario, baiulo et subbaiulo Gerunde ceterisque officialibus iurisdictionem secularem exercentibus in civitate et diocesi gerundensi, et eorum cuilibet insolidum, Guillemus de Villagayano, legum doctor, rector de Torrentibus in ecclesia vicensi et c^a, salutem in filio Virginis gloriose. Noveritis quod per discretum Franciscum de Casis, rectorem capelle Sancte Barbare de Bruneriis (sic), fuit nobis expositum conquerendo quod Sançs de Sancto Martino, civis et questor Gerunde, in dampnum et preiudicium eiusdem et dicte capelle, et contra voluntatem ipsius, defert secum privilegium et literas et librum confratrie dicte capelle, levando, congregando et faciendo confratrias, legata et elemosinas seu acaptiria Sancte Barbare predictae. Idcirco, cum predicta redundent in fraudem dicti rectoris et deceptionem christifidelium animarum, vos et vestrum quemlibet requirimus et rogamus et in Domino exortamur quatenus dictum Sançs de Sancto Martino iuris remediis compellatis ad tradendum et dandum dicto [rectori] dicta privilegia, literas et librum, et que acaptavit vigore eorum, et de eis fidelem computum reddendum prefato rectori, aut nomine suo Guillemo Oliverii de Ribes, arrendatori questus dicte capelle, portatori presencium literarum, et quod decetero non acaptet nomine Sancte Barbare absque licencia dicti rectoris vel eius procuratoris; in hiis vos habendo ut debitam in vobis inveniamus promptitudinem ad justiciam exercendam, scientes nos paratos pro vobis et quolibet vestrum omnia vobis grata, salva nostri officii honestate. Data Gerunde xvii^a mensis decembris anno a nativitate Domini M CCC LXX°.

Arxiu diocesà de Girona, U-61, F 7v.

[3]

Barcelona, 7 de juliol 1380

L'infant Joan ordena als seus oficials que detinguin els germans Bernat i Esteve Guill, arrendataris de les almoines i deixes destinades a la capella de Santa Bàrbara de Pruneres. Segons la denúncia formulada per Pere Blan, senyor de Bestracà i patró de la capella, juntament amb el rector, aquells han comès molts fraus en l'arrendament i van per França predicant falses indulgències.

Petri Blan.

Infans Johannes et c^a dilecto consiliario dicti domini Regis atque nostro Raymundo de Perilionibus, militi, vicesgerenti pro nobis in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, et universis et singulis officialibus dicti domini Regis et nostris ad quos infrascripta dinoscantur quomodolibet pertinere, vel eorum locatenentibus, salutem et dileccionem. In humili petitione nobis oblata pro parte fidelis consilarii dicti domini Regis atque nostri Petri Blan, cuius est castrum de Bestracano, patroni capelle Sancte Barbare de Pruneriis, constitute infra parrochiam ecclesie Sancte Marie Descales, termini dicti castrum, et Ffrancisci de Casis, rectoris dicte capelle, vidimus contineri quod Bernardus Guill et Stephanus Guill, fratres ville Perpiniiani, tanquam arrendatores jurium et proventuum ipsi capelle pertinentium, nescitur quo jure sive titulo moti, multas fraudes, prejudicia et detrimenta ipsi capelle et juribus et pertinentiis suis sub colore dicti arrendamenti intulerunt ac fecerunt, et signanter in acapitis sive questiis ipsi capelle pertinentibus, in quibus plures enormitates perpetrarunt, quorum occasione nisi aliter provideretur dicta capella perveniet ad irreparabile detrimentum, et –quod deterius est– prefati Bernardus et Guillelmus (sic) cum cartis falsis per regnum Ffrancie incedentes dant benefactoribus dicte capelle indulgencias ultra quod ipsi capelle per prelatos sancte matris Ecclesie concedantur, quare nobis humiliter supplicarunt ut super predictis providere dignaremur eisdem de remedio condecienti. Nos itaque supplicacionem huiusmodi tanquam justam, si est ita, admittentes, presertim quia dictus dominus Rex et nos sub speciali custodia et proteccionem dictam capellam admisimus et eandem in juribus suis teneamur deffendere et tueri, vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus de certa sciencia et expresse quatenus, visis presentibus, dictos Bernardum et Stephanum Guill, fratres, ubicumque eosdem infra jurisdictionem vobis commissam repereritis, capiatis captosque sub securo et fideli custodia detineatis, et contra ipsos pro predictis forefactis, vocatis

vocandis, inquiratis solerter veritatem, et si juxta ipsius inquisitionis merita culpabiles repperitis, eosdem puniatis pena debita et legali, et damna ac preiudicia ipsi capelle illata per eosdem ad primevum statum seu pristinum reducatibus seu reduci faciatis, et taliter super premissis provideatis quod jura ipsi capelle pertinentia salva remaneant et illesa; super quibus omnibus, singulis et ea tangentibus et incidentibus, dependentibus vel emergentibus ex eisdem, vobis et cuilibet vestrum comittimus vices nostras plenarie cum presenti. Data Barchinone VII^a die julii anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX°. Jacobus vicecancellarius.

Guillermus de Canellis mandato domini Ducis facto per vicecancellarium; et fuit tradita ordinata in hac forma. Probata.

ACA, Canc, Reg. 1726, F 26r-v.

[4]

Girona, 25 de maig 1381

Bertran de Mont-rodon, bisbe de Girona, exhorta els clergues de la seva diòcesi a allargar almoines en favor de l'hospital i la capella de Santa Bàrbara de Pruneres. Abona la persona del procurador Ramon Ferrer, i ordena, sota pena d'excomunió, acollir-lo benignament i permetre-li predicar. Concedeix 40 dies d'indulgència als benefactors, només fins a la Pasqua vinent.

Bertrandus Dei gracia episcopus gerundensis dilectis in Christo universis et singulis ecclesiarum rectoribus, sacristis, ebdomedariis et aliis clericis ecclesiarum per civitatem et nostram diocesim gerundensem constitutis, vel eorum locatenentibus, ad quos presentes pervenerint, salutem in Domino et bonis semper operibus habundare. Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi recepturi prout in corpore gesserimus, sive bonum fuerit sive malum (*Rm* 14, 10; *2Cor* 5, 10), oportet nos diem messionis extreme misericordie operibus prevenire ac eternorum intuitu seminare in terris quod, reddente Domino, cum multiplicato fructu recolligere debeamus in celis, firmam spem fiduciamque tenentes, quoniam qui parce seminat parce et metet, et qui seminat in benedictionibus de benedictionibus et metet vitam eternam (*2Cor* 9, 6). Cum igitur exspitale (sic) et ecclesia Beate Barbare in monte qui dicitur de Pruneriis, in parrochia Sancte Marie de Scalas, dicte nostre diocesis, in qua tria altaria, videlicet Sancte Barbare, Sancte Caterine et Sancti Bartholomei, ad honorem Dei

et ipsorum sanctorum hedicata existunt, indigeant pannis, libris et aliis ecclesiasticis ornamentis, et ad eorum provisionem seu sustentacionem proprie sibi non suppetant facultates, nec opus quod ibidem inceptum esse dicitur sumptuosum, absque elemosinis et adjutorio christifidelium deduci valeat ad effectum; intellexerimus eciam relatu fidedignorum quod in ipso hospitali fecunda hospitalitas observatur et pauperibus undecumque ibi advenientibus liberaliter exhibetur, in quo frequenter Dominus noster Jhesus Christus per intercessionem ipsorum sanctorum plura miracula operatur, universitatem vestram rogamus et in Domino exortamur, vobis nichilominus in remissionem vestrorum peccaminum injungentes, quatenus de bonis a Deo vobis collatis pias elemosinas et grata caritatis subsidia eidem hospitali seu ecclesie per procuratorem seu nuncium eiusdem, latorem presencium, transmittatis, et confratrias factas et faciendas eidem latori colligere permittatis, ut per subvencionem vestram ipsis ecclesie necessitatibus succurratur et opus predictum possit feliciter consumari, vosque per hec et alia bona que Domino feceritis inspirante, ad eterna possitis gaudia feliciter pervenire; vobis, dictis ecclesiarum rectoribus, sacristis, ebdomedariis et aliis clericis civitatis et diocesis predictorum, vel vestrorum locatenentibus, in virtute sancte obediencie, et sub pena excomunionis, dicimus et mandamus firmiter et districte quatenus quocienscumque nuncium dicti rectoris, predicti hospitalis procuratorem, ad vos et dictas ecclesias et parrochias pro petendis et colligendis elemosinis seu confratriis declinare contigerit, ipsum benigne et liberaliter admittatis in vestris ecclesiis, et in hiis que poteritis adjuvetis, et necessitatem predicte ecclesie, vitamque et miracula beate Barbare virginis, et indulgencias dicte ecclesie [et] dictis altaribus a romanis pontificibus concessas vestro populo exponatis, seu per dictum nuncium, si tamen idoneus fuerit, in ecclesiis ipsis exponi libere permittatis, ipsumque ad colligendum elemosinas et confratrias huiusmodi quantum poteritis adjuvetis, ut tam vos quam ipsi benefactores ad felicitatis gaudia mereamini pervenire. Nos vero, episcopus gerundensis predictus, de omnipotentis Domini nostri Jhesuchristi misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum, eius auctoritate confisi, omnibus vere penitentibus et confessis qui predicte ecclesie seu hospitali suas duxerint elemosinas transmittendas, et qui ad hec alios induxerint facienda, XL dies de injunctis sibi penitenciis per gratiam Sancti Spiritus misericorditer in Domino relaxamus. Latorem vero presentium, Raymundum Ferrarii nominatum, dum habitum et vestes clericales portet, recipiatis et eum benigne tractetis taliter quod de vera obediencia apud nos possitis merito

comendari. Presentes vero hinc ad festum Pasce Domini proxime venturum valere volumus et non ultra. Datas Gerunde xxv die madii anno a nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX° primo.

Arxiu diocesà de Girona, Q-1, F 99r-100r.

[5]

Girona, 21 de gener 1382

L'infant Joan ordena als seus oficials que obliguin Bernat Guill, de Perpinyà, arrendatari de les almoines i deixes destinades a la capella de Santa Bàrbara de Pruneres, a satisfer-ne al rector el preu convingut.

Ffrancisci de Casis, rectoris capelle Sancte Barbare.

Infans Johannes et c^a, ffidelibus nostris vicario, baiulo, alcaldis monete que cuditur in villa Perpiniani, et universis et singulis officialibus dicti domini Regis et nostris ad quem seu quos presentes pervenerint et negocium infrascriptum pertinere noscatur, et dictorum officialium locatenentibus, salutem et gratiam. Pro parte fidelis nostri Ffrancisci de Casis, rectoris capelle Sancte Barbare de Pruneris, situate in parrochia Sancte Marie de Calis (sic), termini de Bestracano, diocesis gerundensis, fuit nobis humiliter supplicatum quod ipse, ut rector dicte capelle, fecit arrendamentum Bernardo Guill, ville Perpiniani, de omnibus et singulis fructibus, exitibus, proventibus, petitionibus, questiis, votis, promissionibus, confratriis, luminariis et lexis dicte capelle pertinentibus ad septem annos, precio centum decem solidorum barchinonensium de terno quolibet anno eidem rectori solvendorum, prout hec et alia in instrumento dicti arrendamenti lacius continetur; et licet dictus Bernardus Guill per quinque annos dictum arrendamentum tenuerit et omnes fructus predicti arrendamenti per quinquennium predictum recepit, qui arrendamentum predictum dicto rectori exsolvere minime curaverit, licet pluries requisitus fuerit per eundem, et hoc in magnum preiudicium et non modicum detrimentum dicti supplicantis, et propterea nobis humiliter super hiis supplicaverit ut eidem supplicanti de condecanti remedio nos providere deberimus; qua supplicatione nos benigne tanquam justa admissa, vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatenus dictum Bernardum Guill et alios quos in dicto arrendamenti instrumento inveneritis obligatos compellatis ad solvendum dicto supplicanti, cum omnibus damnis et missionibus

factis et decetero faciendis, quantitatem sibi debitam juxta formam dicti arrendamenti instrumenti, procedendo in hiis breviter, simpliciter, summarie et de plano, sola facti veritate attenta, maliciis et diffugiis omnibus proculpulsis, prout de jure et ratione fuerit faciendum, taliter in hiis vos habentes quod propter deffectum justicie in vobis repertum dictus supplicans ad nos hac de causa non habeat recurrere iterato, nos enim vobis in et super predictis, cum dependentibus, emergentibus ac eisdem connexis, vices nostras plenarie comittentes. Data Gerunde XXI^a die januarii anno a nativitate Domini M^oCCCLXXXII^o. Visa de Ponte.

Regens cancellariam misit eam signatam expediendam. Probata.

ACA, Canc, Reg. 1639, F 59v-60r.

[6]

Barcelona, 17 de juny 1503

El rei Ferrando II confirma els privilegis concedits a la capella de Santa Bàrbara de Pruneres pels seus predecessors i per ell mateix, en especial l'exclusiva de les almoines destinades al culte de la santa. Ho justifica ponderant la insigne relíquia que es conserva a la capella, portada d'Orient, al segle XIII, per un avantpassat de Berenguer de Barutell, l'actual patró.

Pateat universis quod nobis, Ferdinando Dei gracia regi Castelle et c^a fuerunt pro parte dilectorum nostrorum Berengarii de Barutell, militis, cuius esse dicitur castrum et terminus de Bestraca, diocesis gerundensis, patroni prioratus seu rectorie ecclesie Beate Barbare site in monte de Pruneriis, dicte diocesis, ac eciam prioris seu rectoris dicte ecclesie, privilegiorum seu chartarum regiarum originalia de quibus infra fit mencio hostensa et reverenter atque humillime exhibita sigillatim;

[1] per quorum primum, quia sacra ubera ipsius beate Barbare virginis in predicta ecclesia reconduntur et sollemniter venerantur, et inde plurima miracula ipsam ecclesiam visitantibus glorioseque virginis prefate devotis divina maiestas fieri promisit, pontificesque beatissimi plurimas indulgencias dicte ecclesie benefactoribus in veneracione dictarum sacrarum reliquiarum, et ob devocionem ipsius virginis concesserunt, serenissimus rex Jacobus predecessor noster divi recordii, sub data Valencie quartodecimo kalendas aprilis anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo nono, omnes illos qui prefatam ecclesiam

visitaverint et ei suffragia contulerint seu undecumque miserint, eorumque res et bona eundo, stando et donech ad propria reversi fuerint, et omnes questores qui in nomine dicte virginis elemosinas pecierint ubicumque, sub eius proteccionem et guidatico specialibus recepit, prohibuitque sub magnis penis quod nemo esset ausus dictos questores seu res aliquas quas habuerint seu duxerint capere seu auferre, seu questum elemosinarum eis impendere seu turbare;

[2] que omnia et alia in dicto et precalendato privilegio seu charta contenta, illustrissimus rex Petrus digne recordacionis, cum alio privilegio regio dato Barchinone quarto die novembris anno a nativitate Domini millesimo tricentesimo sexagesimo primo, confirmavit et de novo concessit, atque mandavit expresse quod omnes et singulos questores et alias quascumque personas recipientes confratrias, vota, legata, elemosinas vel alia jura ubicumque locorum dominacionis sue, nomine ipsius beate virginis Barbare absque prefate ecclesie prioris seu rectoris licencia et potestate, regii officiales compellerent fortiter et districte ad solvendum et restituendum dicto priori seu rectori, vel eius procuratori, ea omnia cum per ipsum fuerint requisiti, et tales falsarios sich corrigere studerent quod eis cederet in penam et aliis in exemplum.

[3] Per aliud vero privilegium seu chartam datam Barchinone primo die novembris anno Domini millesimo quadringentesimo quinto, serenissimus rex Martinus, predecessor noster celebris memorie, precalendatas chartas seu privilegia et omnia et singula in eis contenta laudavit non solum et approbavit, ratificavit et confirmavit, verum etiam concessit quod elemosinarum dicte beate virginis Barbare piarum questoribus liceat superni Regis vexillum, hoc est sacratissimam crucem domini nostri Jhesuchristi, ad venerandam istoriam dicte beate virginis Barbare ibidem, et celeberrimam vitam eiusdem in pectore positam per quevis loca defferre ac in eisdem et plateis ipsorum ad edifficacionem et reformationem salutis plenarie animarum populorum in illis predicando proponere verbum Dei et stupenda miracula dicte beate virginis Barbare; possint etiam dicti questores bacinum defferre vel mensuram ad recipiendum olea atque blada et alia quevis ob devocionem dicte virginis eis in elemosinam erogandam; quosquidem questores et omnes ad ecclesiam dicte virginis visitatores limina accedentes, et eorum bona quecumque, sub eius tutissimis proteccionem, guidatico et salvaguardia specialibus posuit, ut hec et alia in dicto privilegio seu charta laciis continentur.

[4] Exinde serenissima regina Maria consors et locumtenens generalis

serenissimi regis Alfonsi, patruī et predecessoris nostri immortalis memorie, cum alia charta data Barchinone quinto die aprilis anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo octavo, predicta omnia confirmavit et de novo ad cauthelam concessit, iniungens firmiter et districte omnibus officialibus regiis, sub magnis penis, quod proteccionem, guidaticum et salvaguardiam et alia in supradictis et precalendatis chartis contenta teneant et observent atque faciant observari, et contrafacientes penis in dictis chartis et aliis in Usaticis, Constitucionibus ac legibus et iuribus apposis puniant, neque sinant aut permittant questorem aliquem, cuiusvis condicionis seu status existat, nomine seu titulo dicte beate virginis Barbare, subsidia, elemosinas, vota, confratrias, legata vel alia jura petere seu recipere ubicumque locorum dicionis regie, nisi verum procuratorem seu procuratores aut substitutos prioris seu rectoris dicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis, diocesis gerundensis, nec ad dictum questum seu petitionem vel receptionem aut collectam dictarum elemosinarum aut subsidiorum, legatorum, confratriarum aut iurium admitti in aliqua diocesi dicionis regie preterquam dictum priorem seu rectorem dicte ecclesie in monte de Pruneriis scite, seu eius legitimum procuratorem, seu procuratores aut substitutos ab eo, sed omnes et singulos alios questores et ceteras personas quasvis que confratrias, vota, legata, elemosinas vel alia jura nomine et titulo dicte beate Barbare absque dicti prioris seu rectoris licencia et potestate receperint, compellant fortiter et districte ad restituendum et solvendum ea omnia dicto priori seu rectori, vel eius procuratori seu procuratoribus aut substitutis, cum inde fuerint requisiti, et nichilominus tales fictos questores penis rigidis punire studeant sich quod eorum exemplo ceteri terreantur, prout in dicta charta laciis continetur.

[5] Que omnia supradicta per aliud privilegium seu chartam serenissimi regis Joannis genitoris et domini nostri perpetue recordacionis, datam Barchinone die tricesimo mensis maii anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo fuerunt laudata, approbata, ratificata et confirmata.

[6] Ac demum per aliud privilegium nostre regie maiestatis, sub data Barcinone die vicesimo nono mensis marcii de anno millesimo quadringentesimo nonagesimo tercio, fuerunt predicta omnia et singula privilegia et unumquotque eorum, et contenta in illis et unoquoque eorum laudata, approbata, ratificata et confirmata, prout predicta omnia et singula et plurima alia in prenarratis et precalendatis privilegiis et seu chartis regiis originalibus latissime sunt contenta.

Et quoniam pro parte supradictorum Berengarii de Barutell, patroni, ac prioris seu rectoris dicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis, fuit exinde maiestati eidem nostre humiliter expositum quod nonnulli falsi questores, sub colore capellarum noviter fabricatarum in aliquibus ecclesiis sub invocacione beate Barbare nituntur elemosinas querere sub titulo eiusdem beate Barbare, in prejudicium maximum et jacturam predictorum patroni ac prioris seu rectoris predictae ecclesie Beate Barbare scite in monte predicto de Pruneriis, ubi hospitalitas et alia misericordie opera caritative coluntur, et in quaquidem ecclesia, sicut supra dictum est, eiusmodi reliquie venerabiles solemniter et reverenter venerantur, neque scitur tales vel similes reliquias eiusdem beate virginis Barbare in regnis et dominiis nostris reperiri aut reconditas existere, preterquam supradicta ubera ipsius beate Barbare, que legitur quendam militem predecessorem ac de genere dicti Barutell ex partibus sarracenorum, ubi corpus ipsius beate virginis Barbare reconditum extat, et in quas partes ambaxiator serenissimi regis Jacobi divi recordii predecessoris nostri transmissus fuerat, ab eodem corpore ipsius beate amovisse, et in dictum montem de Pruneriis, intra terminum supradicti castri de Bestraca, adduxisse, ibique dictam ecclesiam edificasse, in eaque jamdictas reliquias reposuisse, indeque patronum remansisse, ach denique ut patronum supradictum obtinuisse predicta regia privilegia et indulgencias apostolicas quamplurimas. Eas ob res, pro supradictorum patroni et eciam prioris seu rectoris parte fuimus humiliter suplicati, ob devocionem pretacte beate virginis Barbare et veneracionem <pretacte beate virginis Barbare et veneracionem> predictarum illius reliquiarum, non solum supradicta et kalendata privilegia regia et unumquodque ipsorum, ac omnia et singula in eis et quodlibet illorum contenta juxta eorum et cuiusque eorum series et tenores pleniores approbare, ratificare et confirmare, ac eciam de novo ad cautelam concedere, revocatis et pro revocatis habitis quibusvis privilegiis regiis et provisionibus vel actis quibusvis ab eisdem deppendentibus obviantibus predictis privilegiis concessis jamdicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis, et presertim cum jam de jure posteriora privilegia regia et provisiones aliis ecclesiis beate Barbare concessa et concessa intelligantur sine preiudicio juris tercii, videlicet, predictae ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis, verum eciam prohibere aliquod preiudicium seu gravamen predictis patrono ac priori seu rectori et predictis privilegiis regiis dicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis nullatenus causari seu fieri per quospiam, et aliasmet super predictis de salubri remedio ex nostri solita benignitate providere

dignaremur; nos vero, visis et plenarie recognitis omnibus et singulis privilegiis et chartis supracalendatis et narratis, et contentis in illis et quolibet ipsorum, ob devocionem scinceram et zelum fervidum quem habemus ad predictam beatam virginem Barbaram et illius ecclesiam supradictam scitam in dicto monte de Pruneriis ubi, sicut supra dictum est, beata ubera ipsius beate virginis recondita venerantur, et veneramur reverenter et devote; nec minus volentes predictorum predecessorum nostrorum regum Aragonum divi recordii bona opera imitari, ut per accionem bonorum operum veram nobisque necessariam dominancium Dominanti in die iudicii valeamus de talento nobis tradito reddere rationem, tenore presentis charte nostre cunctis futuris temporibus perpetuo valiture, gratis et ex certa sciencia, expresseque et spontanea voluntate, predicta et precalendata privilegia regia et unumquodque ipsorum, et omnia et singula in eis et quodlibet ipsorum contenta et expressata, juxta eorum et cuiusque eorum series et tenores pleniores, laudamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, ac eciam, quatenus opus sit, ad cautelam, de novo concedimus, nostreque huiusmodi laudacionis, approbationis, ratificacionis et confirmacionis, ac eciam nove concessionis presidio communimus, auctoritatemque nostram in eisdem omnibus et singulis interponimus pariter et decretum; habitis pro revocatis quibusvis privilegiis et provisionibus quovis modo contravenientibus predictis privilegiis jamdictis patrono ac priori seu rectori supradicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis, ut supra, postea concessis, seu effectum aut execucionem et observacionem illorum impredientibus quovis modo, sicuti in eis in casibus eiusmodi alia privilegia et provisiones aliis ecclesiis beate Barbare concessa et concessas predictis privilegiis contraria, ut est dictum, contextu presentis revocamus et viribus et effectu vacuumus quo ad interesse dicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriis. Et nichilominus edicimus et providemus jamdictum priorem seu rectorem qui nunc est et alios futuros priores seu rectores, et procuratores seu substitutos suos, non solum nullatenus inquietari seu molestari, sed eciam humaniter benivoleque pertractari, illis faciendo et ubi et quociens opportuerit auxiliis, presidiis et favoribus opportunis, quoad fieri possit, assistendo et non permittendo quempiam alium in regnis et terris dominacionis nostre ad questum seu petitionem vel receptionem aut collectam dictarum elemosinarum aut subsidiorum, legatorum, confratriarum aut jurium nomine et titulo dicte beate virginis Barbare admitti, quinymo compellendo predictos alios questores ac ceteras quasvis personas que confratrias, vota, legata, elemosinas vel alia jura nomine

et titulo dicte beate Barbare ubique dicionis nostre absque licencia et potestate dicti prioris seu rectoris vel procuratoris eiusdem, aut substituti, inde receperint, ad restituendum et solvendum ea omnia predicto priori seu rectori aut procuratori seu substituto, si et cum inde fuerit requisitum, non pretermissa aliquatenus illorum punicione et castigacione ut eiusmodi exemplo ceteri terreantur et obvietur futuris preiudiciis et damnis que possent evenire predicte ecclesie Beate Barbare montis de Pruneriiis.

Serenissime propterea Joanne, principe Asturiarum et Gerunde, archiducisse Austrie, ducisse Burgundie et c^a, filie primogenite nostre carissime ach gubernatrici generali, et post longevos et felices dies nostros inmediate heredi et successori nostre, intentum aperientes nostrum, sub paterne benedictionis obtentu dicimus; reverendis et venerabilibus in Christo patribus dilectisque consiliariis et fidelibus nostris universis et singulis archiepiscopis, episcopis et aliis prelatis ac ecclesiasticis personis, tam regularibus quam secularibus, egregiis insuper, nobiles, militibus et personis generosis regentique officium ac gerentibusvices nostri generalis gubernatoris, et baiulis generalibus, ac procuratoribus regiis, justiciis insuper, çalmedinis, vicariis, baiulis, procuratoribus, ceterisque officialibus tam nostris quam aliis, ac subditis in dictis regnis et dominiis nostris et in quasvis (sic) illorum parte constitutis et constituendis, dictorumque officialium locumtenentibus, tam presentibus quam futuris, requirendos ex eis requirentes et monentes attente, aliis vero dicimus et precipiendo districtius mandamus scienter et expresse, sub incurso nostre indignacionis et ire peneque florenorum auri Aragonum quinque milium nostris, si secus fiat, quod non credimus, inferendorum erariis, quatenus tenentes firmiter et observantes, tenerique et observari facientes perpetuo ad unguem huiusmodi chartam nostram et omnia et singula in eadem contenta, juxta eius seriem et tenorem pleniores, in nichilo contraveniant aut contrafaciant, nec contraveniri aut contraferi paciantur aliqua causa vel racione, quanto dicta serenissima princeps filia primogenita nostra karissima paternam benedictionem habet caram, ceterique officiales et subditi nostri preapositam cupiunt non subire penam.

In cuius rei testimonium presentem fieri jussimus, nostro communi sigillo inpendenti munitam, datam in civitate nostra Barchinone decimo septimo mensis junii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tercio, regnorumque nostrorum videlicet Sicilie anno tricesimo sexto, Castelle et Legionis tricesimo, Aragonum et aliorum vicesimo quinto, Granate autem duodecimo.

Signum Ferdinandi Dei gracia regis et c^a. Yo el Rey.

Testes sunt: reverendus Gondisalbus Ferrandez de Heredia, archiepiscopus taraconensis. Illustris infans Enricus, dux Sogurbii, comes Emporiorum et c^a. Egregius Joannes Raymundus Fulconis, dux Cardone, marchio pallariensis ac comes montanearum de Pratis. Magnifici Joannes Cabrero, camerarius, et Joannes Çarrera, milites, dicti domini Regis consilarii.

Signum mei, Francisci Castell, predicti serenissimi et potentissimi domini Regis scribe, eiusque auctoritate notarii publici per totam eius terram et dominacionem, qui predicta de ipsius domini Regis mandato scribi feci et clausi.

Dominus Rex mandavit michi Francisco Castell. Visa per Amatam, regentem cancellariam, cui fuit commissum, et viderunt eciam thesaurarius et conservator generalis. Probata.

ACA, Canc, Reg. 3656, F 92v-96v.

[7]

Barcelona, 4 d'agost 1747

La Reial Audiència de Catalunya informa el rei Fernando VI la sollicitud presentada pel patró i el rector de la capella de Santa Bàrbara de Pruneres per a la confirmació dels antics privilegis reials.

Señor.

Sirviose V. Magd., con carta acordada de la cámara de doze de agosto del año pasado [1746], mandar que esta Audiencia informe lo que se la ofrezca y parezca sobre el adjunto memorial de Dn. Juan Antonio de Barutell y de Viladomar, y de Dn. Francisco Crusell, patrono y procurador [respectivament] del priorato de la iglesia de Sta. Bárbara sita en el monte de Prunells, diócesis de Gerona, en que se veneran las santas reliquias de los pechos de dicha gloriosa virgen y mártir, en donde dizen los trajo y depositó un ascendiente del referido Dn. Juan Antonio de Barutell que fue por enbaxador del serenísimo rey Dn. Jacobo (que es el primero de Aragón, llamado el Conquistador), a los dominios de los serracenos en que está escondido el cuerpo de la misma santa Bárbara, quedando él y sus successores por patronos de la expressada iglesia, que edificó, en la qual dizen ha obrado la Divina Magd. muchos milagros con los devotos que van a visitar y veneran las expressadas reliquias; por cuya razón los

summos pontífices concedieron muchas indulgencias a los bienhechores de dicha iglesia, y el mencionado Sr. rey Dn. Jacobo, por su privilegio expedido en la ciudad de Valencia a catorze de las kalendas de abril del año mil doscientos sesenta y nueve, recibió baxo su protección y amparo a todos los que visitassen dicha iglesia y la diessen o emviassen sufragios, y a todos sus limosneros que en nombre de la santa pidiessen limosna en qualquier parte, y prohibió baxo graves penas que ninguno se atreviesse a prender los dichos limosneros, ni quitarles la limosna ni otra cosa que llevassen; cuio privilegio fue confirmado, y aún extendidas las prerrogativas de dicha iglesia y su prior, con otros de los serenísimos Reyes successores al expressado Sr. Dn. Jacobo, que por menor se citan en el transumpto traducido del idioma latín en el castellano que presentan; y solicitan que para que dichos reales privilegios se observen y guarden, y no experimente detrimento alguno la devoción y culto de la milagrosa santa, y la veneración de sus reliquias, se digne V. Magd. de aprobar, ratificar y confirmar, y de nuevo conceder, a dicha iglesia de Santa Bárbara los expressados privilegios en todo y por todo, según y como en ellos se contiene.

La Audiencia, en cumplimiento de la citada Real Orden de V. Magd., ha reconocido el contexto de los privilegios que transcribe la copia autorizada que de ellos han presentado a V. Magd. con su memorial los suplicantes, y ha pedido los correspondientes informes para averiguar si han tenido su uso y observancia las mencionadas reales concesiones hechas a favor de la expressada iglesia de Santa Bárbara. Y resulta de las noticias que se la han dado, que de esta parte, de unos tres años, se pide limosna generalmente por el obispado y corregimiento de Gerona, con previa licencia para ejecutarlo de el prelado de aquella diócessis, y se crehe que es a fin de construir del producto de las limosnas una cómoda habitación para los devotos que irán a visitar las reliquias de la referida santa que se hallan colocadas en la referida iglesia. Y que si bien antes de dichos años no se tiene memoria que en aquellas vezindades se pidiesse la limosna tan general por dicha iglesia, con todo, consta en la curia eclesiástica de la ciudad de Gerona haverse concedido en tiempo antiguo licencias para practicar y pedir dicha limosna general, y se hallan algunas de la centuria de mil y quatrocientos, y no se han encontrado otras de los siglos subsiguientes, pudiendo atribuirse a que, no usándose de la formalidad de escritos, se hayan concedido de palabra por el juez eclesiástico. La citada iglesia de Santa Bárbara tiene su cofradía, que modernamente ha sido renovada con autoridad apostólica;

pero no parece que estén en práctica ni observancia en el referido corregimiento de Gerona las demás particularidades que expresan los mencionados privilegios y insinua el memorial. En cuya atención, y en la de que la Magd. del Sr. Dn. Phelipe segundo, con su privilegio que se cita, librado en el Monasterio de San Lorenzo a seis de agosto de mil quinientos setenta y tres, declaró y mandó que en quanto a la petición o demanda de limosnas para dicha iglesia de Santa Bárbara no pudiesen usar de dicha facultad el patrono, prior o rector o otro qualquiera, sin que primero presentassen la licencia que les concedió, o copia authéntica de ella, al ordinario eclesiástico de la diócesis en donde se huviessen de pedir dichas limosnas, y que también huviessen alcanzado primero la licencia y facultad del Revdo. Comissario de la Santa Cruzada, al qual y a sus delegados mandó estuviessen sugetas las personas que pidieren y juntaren dichas limosnas en quanto a la petición y demanda de ellas, prohibiendo que de ningún modo pudiesen ocuparse en la expressada petición y demanda por via de precio fixo, de alquiler, ni de arrendamiento, sino que fuesen los procuradores, domésticos o familiares de los dichos patrono, rector o prior de la mencionada iglesia; no enqüentra la Audiencia reparo que con las referidas limitaciones y restricciones se digne V. Magd. de confirmar los enunciados privilegios, pero sí en que al prior y pedidores de limosnas se les permita el uso y porte de armas, como les concedió el Señor Emperador Carlos primero con su privilegio dado en Barcelona a veinte y siete de julio de mil quinientos diez y nueve, por no considerarse en la estación presente necessario ni conveniente el uso de armas, por lo pacífico que está este Principado, de forma que con las acertadas providencias que de algunos años a esta parte se han dado por los capitanes y comandantes generales [y] esta Audiencia y Sala criminal, se puede ir aún por los parages más remotos de la provincia sin riesgo de ladrones ni malechores, a más de que se opondría la referida facultad de el uso y porte de armas a la general prohibición que de ellas hay en todo el Principado, y se abriría también un exemplar que para conseguir semejante facultad podrían alegarle otras obras pías, tal vez no menos circunstanciadas que la de la iglesia y priorato de Santa Bárbara.

Esto es quanto en cumplimiento de la referida Real Orden se le ofrezce a la Audiencia que poner en la soberana comprehensión de V. Magd., que se servirá de mandar lo que más fuere de su real agrado sobre la confirmación que se pretende de los citados reales privilegios.

El marqués de Puertonuevo, regente. Dn. Francisco Borrás y Viñals.
Dn. Pedro Gerónimo de Quintana. Dn. Francisco Montero.
Dn. Agustín de Losada. Dn. Andrés de Simón Pontero.

Barcelona, y agosto 4 de 1747.

ACA, Reial Audiència, reg. 466, F 297v-301v.

[Recepció de l'article: 23-1-2014]

[Acceptació de l'article: 6-5-2014]